

Ба23585

49.98.2816

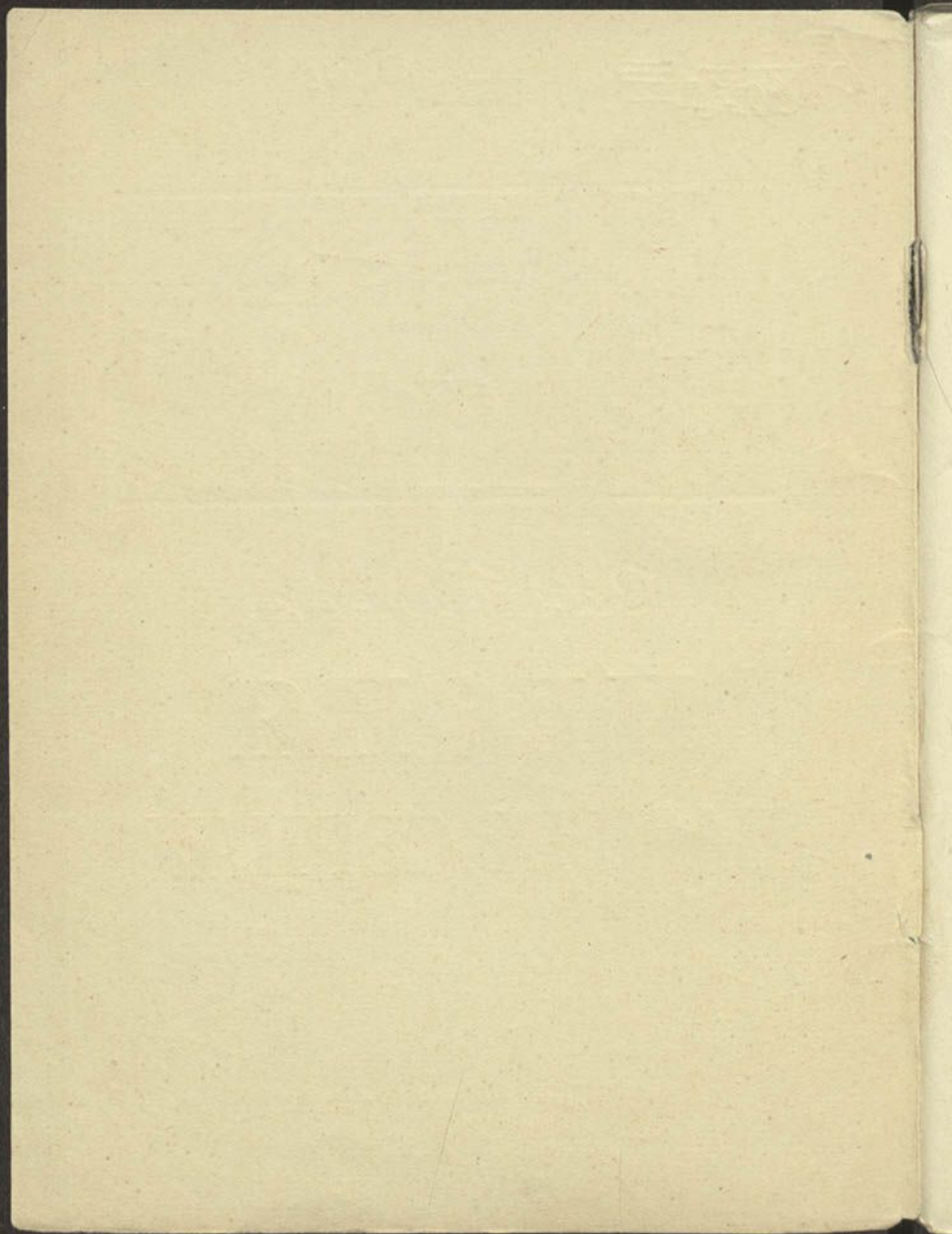

Вяч. Палескі

**ПЕСНЯ
НАШЫХ СЭРЦАЎ**

ДЗЯРЖАўНАЕ ВYДАВЕНТВА БССР
МІНСК 1949

Ба 23585

Вяч. ПАЛЕСКІ

ПЕСНЯ НАШЫХ СЭРЦАЎ

(П'еса ў 3 дзеях, 6 карцінах)

Ба 23585р

1933 р

Вел. аддзел
1994 г.

22.11.2000

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск 1949

Вокладка мастака А. САПЕТКА

25. 04. 2009

ЛЮДЯ РАБОТИЛИ

ВЕРА

1-я мушра

2-я мушра

Сенатарка

Сенатарка прибула на сесию парламента

Работила и работила

Мисис даси - жена на дондоски работила

1-а мушра

1-а мушра - жена на дондоски работила
2-а мушра - жена на дондоски работила
3-а мушра - жена на дондоски работила
4-а мушра - жена на дондоски работила

5-а мушра - жена на дондоски работила
6-а мушра - жена на дондоски работила
7-а мушра - жена на дондоски работила
8-а мушра - жена на дондоски работила

9-а мушра - жена на дондоски работила
10-а мушра - жена на дондоски работила
11-а мушра - жена на дондоски работила
12-а мушра - жена на дондоски работила

13-а мушра - жена на дондоски работила
14-а мушра - жена на дондоски работила
15-а мушра - жена на дондоски работила
16-а мушра - жена на дондоски работила

17-а мушра - жена на дондоски работила
18-а мушра - жена на дондоски работила
19-а мушра - жена на дондоски работила
20-а мушра - жена на дондоски работила

21-а мушра - жена на дондоски работила
22-а мушра - жена на дондоски работила
23-а мушра - жена на дондоски работила
24-а мушра - жена на дондоски работила

ЛЮБА } работніцы.
ВЕРА }

1-ы муляр.

2-і муляр.

Санітарка.

Сакратарша прыёмнай сакратара гаркома.

Рабочыя і работніцы.

Месца дзеі — адзін з беларускіх гарадоў.

А К Т П Е Р Ш Ы

КАРЦИНА 1-я

Больнічны пакой. Каля сцяны — ложка. Побач тумбачка, а на ёй аптэкарскія бутэлькі, кнігі. Кнігі і на сталe, што стаіць пасярод палаты. Праз акно відаць край сцяны суседняга разбуранага дома. Парывісты вецер раз-по-раз стукае ў шыбу акна голаю галінкаю дрэва.

З кніжкаю ў руках ля акна стаіць Сокалаў. Ён у піжаме. Задуменна і тужліва глядзіць у акно. Паварочваецца, падыходзіць да тумбачкі, разглядае бутэльку з наклееным на яе рэцэптам. Аглядае пакой, шукаючы тое, на чым можна спыніць сваю ўвагу. Садзіцца ля стала, раскрывае кнігу.

СОКАЛАЎ (*чытае*). «Самае галоўнае пасля аперацыі — спакой хворага. Спакой і яшчэ раз спакой». (*Па-клаў кнігу.*) Вось. Загадана. І зусім катэгарычна.

(*Ціханька адчыніўшы дзверы, увайшоў Чайка.*)

ЧАЙКА. Так, і зусім катэгарычна.

СОКАЛАЎ (*імкліва падняўшыся*). Сямён Захаравіч, мілы! Ці не час адмяніць спакой?

ЧАЙКА. Усяму — свой час. (*З напускной суровасцю.*) А пакуль — слухацца, раз загадана. Тут я кірую паседжаннем. (*Хітра падміргваючы.*) А вы, сокал мой, без усякага дазволу мітыnguеце? Сам-на-сам?

СОКАЛАЎ. З вайшай-жа ласкі я астаўся без аўдыторыі. Сам і прамоўца, сам і слухач. А натура ў мяне такая... Маўчаць не хочацца.

ЧАЙКА. Не хочацца... Трэба. Спакой у такім становішчы — самы гаючы сродак.

СОКАЛАЎ. У мяне свой пункт гледжання. Пераконан я, доктар, што спакоем не лечашь. Ні адной раны не загаіць спакоем — ні раны зямлі, ні раны цела, ні раны сэрца.

ЧАЙКА. Для лячэння сэрца, сокал мой, не спрачаюся, патрэбен вихор. Ды яшчэ які вихор-р-р!

СОКАЛАЎ. Справа ў тым, што я не жартую. На фронце даводзілася бачыць людзей — зраненых, скалечаных. У некаторых ледзь цяпілася іскарка жыцця. Не раздуй яе—і патухне. І чалавек браў сябе ў рукі. Уся яго існасць, уся сіла жыцця накідваліся на смерць. Чалавек выжываў. Выжываў яшчэ задоўга да вашых, Сямён Захаравіч, гарчычнікаў, мікстур ды прыпарак.

ЧАЙКА. Але без іх не абыходзіўся?

СОКАЛАЎ. Так, не абыходзіўся.

ЧАЙКА. У такім выпадку я прызнаю і ваш сродак лячэння. Тым больш, што перада мной пацыент, які менавіта так і лячыўся.

СОКАЛАЎ. Не разумею.

ЧАЙКА. Не прыкідвайцеся. Расказвалі.

СОКАЛАЎ. Пра што-ж вам маглі сказаць?

ЧАЙКА. Пра што? Пра тое, як вы, сокал мой, не дачакаўшыся канца лячэння пасля аперацыі, з шпітала ўцяклі.

СОКАЛАЎ. Уцёк?

ЧАЙКА. Так-так. Уцёк. Праз акно. Як птушка. Толькі і бачылі... на перадавой пазіцыі.

СОКАЛАЎ. Не ўцякаў. Аднойчы, сапраўды, я вышаў з шпітала ў лясок прагуляцца. Мясцовасць была невядомая. Я, натуральна, заблудзіўся і ў шпіталь не трапіў... Хто-ж вам пра гэта раскажаў?

ЧАЙКА. Адзін ваш знаёмы. Пакуль я яго сюды не пускаў. Для спакою. Але сёння...

СОКАЛАЎ. Яго можна будзе бачыць?

ЧАЙКА. Так. А наогул — папярэджваю: тут лесу няма, заблудзіцца цяжка.

СОКАЛАЎ (*уздыхаючы*). Шкада... Сямён Захаравіч, а недарэчна неяк атрымалася. Прыехаў працаваць і ніводнага дня не працаваў. Амаль са станцыі ў вашу шануюную ўстанову і — пад нож. Што-ж пра мяне скажучь? Мож я другім разам далячуся?

ЧАЙКА. Як другім разам?

СОКАЛАЎ. Папрацую год — два. А тады прыду сюды і адляжу столькі, колькі па вашаму статуту паложана.

ЧАЙКА. Ведаю. А на трэці дзень зноў адпускную папросіце.

СОКАЛАЎ. Чаму на трэці? На трэці не папрашу. На другі — папрашу.

ЧАЙКА (*строга*). Ляжаць цяпер. Вось.

(*Увайшла санітарка.*)

САНИТАРКА. Сямён Захаравіч, вас просіць таварыш Радзін.

ЧАЙКА. Мэр горада. Некалькі разоў прыходзіў.

СОКАЛАЎ. І вы кожны раз гаварылі: «Нельга...»

ЧАЙКА. Сёння можна. Але папярэджваю: тут не клуб для дыскусій. Тут можна весці гутаркі такія прыкладна: «Як здароўе?» «Нічога. Папраўляюся». «Папраўляйцеся». «Стараюся».

СОКАЛАЎ. Пастараюся.

(*Чайка і санітарка выходзяць. Хутка заходзяць Радзін і Чарнуха. Яны ў халатах.*)

РАДЗІН. Добры дзень, Павел Пятровіч.

СОКАЛАЎ. Добры дзень. (*Вітаецца.*)

РАДЗІН. А гэта (*паказвае на Чарнуху*) — начальнік нашага будаўнічага трэста, якога ў запісцы, так канспіратыўна пераданай, вы прасілі зайсці разам са мной.

СОКАЛАЎ. Пазнаёмімся. Сокалаў.

ЧАРНУХА. Чарнуха, Дарафей Антонавіч.

РАДЗІН (*да Сокалава*). Як здароўе?

СОКАЛАЎ. Нічога, папраўляюся.
РАДЗІН. Папраўляйцеся.
СОКАЛАЎ. Стараюся.

(Усе засмяліся.)

РАДЗІН. Здрава. Слова ў слова па інструкцыі Чайкі.

СОКАЛАЎ. Паспеў папярэдзіць?

ЧАРНУХА. Паспеў. Мітуслівы стары. Як млынок. Так і круціцца.

(Пауза.)

СОКАЛАЎ. Прашу садзіцца. Адчувайце сябе, як дома.

РАДЗІН (*агледзеўшыся па баках*). Цяжкавата.

СОКАЛАЎ. Тады, як на станцыі, напрыклад...

РАДЗІН. Якую хочацца хутчэй пакінуць? А час-бы ўжо.

СОКАЛАЎ. Рад-бы. Толькі вось Сямён Захаравіч... Пасадзіў у клетку з адным акном. І глядзі ў яго. А за акном краявід такі, што асабліва не ўзрадуешся.

РАДЗІН. Руіны...

ЧАРНУХА. Відны і новыя дамы.

СОКАЛАЎ. Мала. Ужо трэба было-б бачыць новыя вуліцы, кварталы, плошчы.

ЧАРНУХА. Будуць і вуліцы. Усё будзе. Толькі пройдучь яшчэ гады тры-чатыры.

СОКАЛАЎ. Год дзесяць.

ЧАРНУХА (*здзівіўшыся*). Дзесяць? Надзвычай змрочную перспектыву, Павел Пятровіч, малюеце. Жартаўнік.

СОКАЛАЎ. Я сур'эзна.

ЧАРНУХА (*збянтэжана*). Дзесяць год адбудоўвацца?

СОКАЛАЎ. Так, Дарафей Антонавіч. На такі час вы рашылі расцягнуць адбудову.

ЧАРНУХА. Такіх меркаванняў нікому і ніколі я не выказваў.

СОКАЛАЎ. Меркаванні пазнаюцца не толькі па тым,

выказваюцца яны альбо не выказваюцца. Справа — вась іх люстра. А мяркуючы па справе...

ЧАРНУХА. Добра. Давайце памяркуем аб нашых справах. Хто будзе ігнараваць той факт, што наш трэст— адзін з лепшых. (*Да Радзіна.*) Гэта-ж праўда, Мікалай Сцяпанавіч?

РАДЗІН. Па зводцы — так.

ЧАРНУХА. Ага. А на справе, значыць, не?

РАДЗІН. Можа і на самай справе наш трэст — адзін з лепшых. Толькі — я так разумею — таварыш Сокалаў гаворыць аб другім.

СОКАЛАЎ. Іменна. І аб самым галоўным. Аб максімальных тэмпях. Думаю, што ўсе мы ведаем агульны аб'ём аднаўленчых работ у горадзе. Параўнайце з агульным аб'ёмам тое, што зроблена. Наогул зроблена многа. Але толькі не ў параўнанні з тым, што трэба зрабіць.

ЧАРНУХА (*жартуючы*). Вышэй пуца не скочыш. (*Сур'ёзна.*) Ход работ абумоўліваўся нашымі магчымасцямі.

СОКАЛАЎ. А можа дрэнным скарыстаннем іх?

ЧАРНУХА (*пакрыўджана*). З боку відней. А калі ў аглоблях, — можа чаго і не заўважыш.

СОКАЛАЎ. Пра аглоблі вы дарэмна. Лепш пра справу. Адносна-ж яе ў мяне вась якія меркаванні. (*Ідзе да ложка, дастае з-пад падушкі карту, разгортвае і кладзе яе на стол.*) Прашу пацікавіцца. (*Усе нахіляюцца над картай.*) Я адзначыў тут маршруты падвозу ў горад будаўнічых матэрыялаў. Цэглы ў прыватнасці. Яе возяць з Рудомлі — дваццаць кілометраў, з Ліпавак — дваццаць восем кілометраў і нават з промкамбіната суседняга раёна — семдзсят два кілометры. Такім чынам, асноўны будаўнічы матэрыял ляжыць ад горада за сорак кілометраў. За сорак кілометраў таварыш Чарнуха штодзённа бегае па лыжку к абеду.

ЧАРНУХА. Падвоз цэглы арганізавалі добра, так што далёкая адлегласць на ходзе работ не адбіваецца.

СОКАЛАЎ. А на іх кошце? Вядома мне і другое. Названыя цагельныя заводы павінны былі вырабляць цэглу на новыя калгасныя дамы. Перадачай заводаў гораду сарвана будаўніцтва гэтых дамоў. Закансервіравана нават будоўля паказальнай цаглянай вёскі. Такія факты. І думаю я, што не да твару нам, гарадскім комуністам, спакойна глядзець на такія факты.

ЧАРНУХА. А што можна зрабіць?

СОКАЛАЎ. Трэба неадкладна будаваць уласныя цагельныя заводы.

ЧАРНУХА. Не наша справа. Хай займаецца імі Міністэрства будаўнічых матэрыялаў.

РАДЗІН. Па плану міністэрства заводы пачнуць будаваць у нас толькі ў пяцідзiesiąтым.

СОКАЛАЎ. Будзем чакаць? Чуў я, што і з механізацыяй у нас не ўсё ў парадку. Таксама будзем чакаць?

ЧАРНУХА. Што вам адказаць? Пра гэтыя пытанні і мы думалі. Але каму невядома, што стварэннем моцнай будаўнічай базы і рашэннем пытанняў механізацыі не нам тут займацца. Я чалавек практычны. І магу сказаць, што з толкам рашыць іх можна толькі зверху, у цэнтры, у дзяржаўным маштабе.

СОКАЛАЎ. У нас няма ніякіх падстаў не спадзявацца на цэнтр. Але ці нельга вызваліць цэнтр ад таго, што можна зрабіць на месцы?

ЧАРНУХА. Добра. Як-жа мы будзем будаваць цагельныя заводы?

СОКАЛАЎ. Вам вядомы такі спосаб, як гаспадарчы?

ЧАРНУХА. Але ў нас няма ні лішняй рабочай сілы, ні лішніх матэрыялаў.

СОКАЛАЎ. Трэба знайсці. *(Да Радзіна.)* А ці нельга нам на некаторы час скараціць колькасць будаўнічых аб'ектаў і ўзяцца толькі за першачарговыя?

РАДЗІН. Усе яны, Павел Пятровіч, першачарговыя. У горадзе нехапае кватэр, няма тэатра, гасцініцы...

Лазняў, магазінаў, школ нехапае. Спынім хоць адну будоўлю... Тады мне хоць з горада выбірайся.

ЧАРНУХА. План сарвем. Гэта ясна. А хто нам такое права даў?

СОКАЛАЎ (*раздумліва*). Хто нам такое права даў? Ніхто. Ніхто не даў. (*Да Радзіна і Чарнухі. Рашуча.*)
І ўсё-ж падумайце!

РАДЗІН. Баюся, што я не дам сваёй згоды.

СОКАЛАЎ. Я-ж прашу падумаць. Я толькі ўнёс свае прапановы. Не таюся, буду дабівацца іх прыняцця. Калі-ж яны будуць прыняты, самі ведаеце, нам усім прыдзецца згадзіцца з імі.

(Паўза.)

ЧАРНУХА. Добра. Будзе ў нас свая цэгла. А цэмент? А вапна? У тутэйшых месцах пані-прырода сыравіны для іх не нарыхтавала. Вапна ды цэмент, Павел Пятровіч, заразаюць нас. Нарады даюць, а матэрыялы — як давядзецца. А павысіцца план... Што тады запяем? А вапна-ж ды цэмент ад нас не залежаць.

РАДЗІН (*да Чарнухі*). Тут я з табой не згодзен. Мы можам эканоміць многа цэменту і вапны.

СОКАЛАЎ. Якім чынам?

РАДЗІН. У нас адна інжынерша з Міністэрства жыллёва-грамадзянскага будаўніцтва працавала. Гаворыць яна, што звычайны бой ад разбураных будынкаў можна перамолваць у цэмянку і ў пэўных дозах пускаць на выраб малатрывалых бетонаў і будаўнічай рошчыны. Але зараз міністэрства адклікае інжынера ў Мінск, бо шырокае скарыстанне цэмянкі мяркуецца арганізаваць у другім горадзе.

СОКАЛАЎ. Чаму не ў нас?

РАДЗІН. У нас няма шаравых млыноў. Праўда, іх можна вырабіць на мясцовым машынабудаўнічым заводзе.

СОКАЛАЎ (*да Чарнухі*). Можна?

ЧАРНУХА (*папярхнуўшыся*). Г-г-м. Не правяраў.
СОКАЛАЎ (*да Радзіна*). Звяжыцеся, Мікалай Спяпанавіч, з міністэрствам сёння-ж. І абавязкова дабіцеся, каб інжынера пакінулі тут. На які час — пазней відаць будзе. Як прозвішча інжынера?

(*Узяў аловак, сабраўся запісаць у блакнот.*)

РАДЗІН. Чайка.

СОКАЛАЎ (*ён змяніўся ў твары*). Ірына Сямёнаўна?

РАДЗІН. Так. Дачка вашага ўрача.

СОКАЛАЎ (*стараючыся перамагчы ўзбуджанасць*).

Яна тут?

(*Увайшоў Чайка.*)

Тут... (*Да Чайкі.*) Вы збіраецеся разагнаць нас?

ЧАЙКА. Маю падставы. Гэта ўсе разумеюць?

РАДЗІН. Разумеем.

ЧАРНУХА. Пойдзем...

ЧАЙКА (*да Чарнухі*). Вас не пушчу. Ёсць пытанне. Наконт хірургічнага корпуса. Дабудуеце яго праз год, праз два? Ці тады, калі за яго я змагу паслаць вам падзяку ўжо з таго свету?

ЧАРНУХА. Няўпраўка ўсё, Сямён Захаравіч. Але гэтым летам дабудуем. Кроў з носу!

ЧАЙКА. Летась я цешыўся такім-жа кр-р-ывавым абяцаннем. А на пляцоўцы як быў падмурак ды частка сцяны, так і асталіся... Пачакайце. Трапіце вы да мяне на аперацыйны стол. Так спаласую! Што трэба і што не трэба — усё выражу!

СОКАЛАЎ. Таварыш Чарнуха пастараецца сустрэцца толькі ў новым корпусе.

РАДЗІН. Што-што, а пагроза падгоніць яго...

ЧАРНУХА (*падае руку Сокалаву*). Да пабачэння. Толькі ні дня лішняга пад наглядам гэтага (*пазіраючы на Чайку*) страшнага чалавека. (*Чайка шырока, дабрадушна ўсміхаецца.*)

РАДЗІН (*падае руку Сокалаву*). Папраўляйцеся хутчэй. Што перадаць гаркому? Там чакаюць.

СОКАЛАЎ (*да Чайкі*). Што перадаць гаркому?

ЧАЙКА. Праз тры дні.

СОКАЛАЎ. Я, праўда, перадаў ужо, што праз дзень. Ладна, тэрмін Сямёна Захаравіча назавіце таксама.

(*Радзін і Чарнуха выходзяць.*)

ЧАЙКА. Лягчэй?

СОКАЛАЎ. Значна. Я-ж аб многім ужо даведаўся. А яшчэ лягчэй стане, калі разбяруся ва ўсіх справах, ва ўсіх людзях.

ЧАЙКА. Усё пра сваё. Я пра самаадчуванне, сокал мой, пытаюся. Пра рану. Не баліць?

СОКАЛАЎ (*нібы прыслухойваецца да самога сябе*). Не чуваць... Не будзем яе кранацца. Раны не любяць, каб іх верадзілі.

ЧАЙКА (*махнуўшы рукой*). Да ладу з вамі не прыдэш.

СОКАЛАЎ. Сямён Захаравіч, вы добра ведаеце Чарнуху?

ЧАЙКА. Я больш сваіх пацыентаў ведаю. Спытайце пра таго, хто быў у мяне, — усё раскажу: і пра лёгкія, і пра почки, і пра пячонку. А Чарнуху амаль не ведаю. Здаравяка. Ні разу ў больніцы яго не бачыў.

СОКАЛАЎ. Нічога не даводзілася і чуць пра яго?

ЧАЙКА. Чаму не. Рознае гавораць. Адны — што грубаваты, другія — што занадта грубаваты. А наогул, відаць, чалавек (*паказвае рукой*) учэпісты.

СОКАЛАЎ. Учэпісты?

ЧАЙКА. Відаць... А вось Радзін, Мікалай Сцяпанавіч — дарагі чалавек. Душэўны. Папрасіў я яго дапамагчы дастаць фатометр. Цяжка яго дастаць. Але на гэта Мікалай Сцяпанавіч не паглядзеў. Сам паехаў у Мінск і дастаў усё-ж такі.

СОКАЛАУ. Навошта вам фатометр? Я не чуў, каб ён ужываўся ў практычнай медыцыне.

ЧАЙКА. А мы — не толькі практычная, але і тэарэтычная медыцына.

СОКАЛАУ (*прыкметна ажывіўшыся*). Цікава! Раскажыце, раскажыце, Сямён Захаравіч. Сядайце. (*Падаў крэсла ўрачу і сам сеў побач.*)

ЧАЙКА. Трымаюся такога правіла: перад лекцыяй высвятляю ўзровень сваіх слухачоў. Што вы, сокал мой, ведаеце пра бялкі?

СОКАЛАУ. Пра бялкі? Прызнацца, малавата. Нешта ёсць аб іх у Энгельса. (*Успамінае.*) «Жыццё — гэта форма існавання бялковых цел». Не наблытаў?

ЧАЙКА (*з захапленнем паглядзеўшы на Сокалава*). Не, не наблыталі. Бачу я, што для такой аудыторыі можна і не вельмі папулярна.

СОКАЛАУ (*усміхнуўшыся*). Можна.

ЧАЙКА. Рашыў я на старасці год заняцца даследваннем. Не ўтрымаўся... Ні чыну вялікага, ні ганаровага звання ў мяне няма. Звычайны ўрач. Дваццаць тры гады на сельскім участку адпрацаваў. Трэба было хірургам быць — быў хірургам. Тэрапеўтам — і ім быў. Гінеколагам — калі ласка. Адзін быў. І ўжо тады біўся я над праблемай пералівання крыві. Уласна, не над тым, што было вядома. А над тым, каб далей пайсці, механізм дзеяння пералітай крыві вывучыць.

СОКАЛАУ. Ён і цяпер яшчэ, здаецца, невядомы.

ЧАЙКА. Але хутка будзе вядомы, бо ўжо адкрыт метада фракцыяніравання, раздзялення крывяной плазмы на асобныя бялковыя часткі. І, вы думаеце, ужо ўсё ясна? Усё адкрыта? Ды можна яшчэ адкрыць такія фракцыі, з дапамогай якіх можна будзе выратаўваць людзей ад самых страшэнных хвароб. Варта працаваць над гэтым?

СОКАЛАУ. Сямён Захаравіч, дарагі, вы яшчэ пытаецеся!

(*Узбуджаныя, Сокалаў і Чайка падняліся.*)

ЧАЙКА. Дзякую за добрыя словы. *(Паўза.)* Толькі мне патрэбна яшчэ лабараторыя і халадзільнае памяшканне. Я нацягаў адусюль абсталявання. А ставіць дзе? На ўласнай пляцоўцы? *(Паказвае на лысую галаву.)*

СОКАЛАЎ. Патрэбен новы корпус?

ЧАЙКА. Так, Павел Пятровіч... Ну, адпачывайце. Для вас сёння замнога. Я — патупаў...

СОКАЛАЎ. ...не раскажаўшы пра ўсё, што мяне цікавіць?.. Вы-ж не казалі, што Ірына Сямёнаўна — ваша дачка і што яна тут?

(Увайшла санітарка.)

САНИТАРКА. Сямён Захаравіч, вас чакаюць.

ЧАЙКА. Хто?

САНИТАРКА. Дачка.

ЧАЙКА. Папрасіце яе сюды.

(Санітарка вышла.)

От цяпер мне не трэба будзе расказваць вам, што мая дачка тут.

(Увайшла Ірына Сямёнаўна. Яна ў халаце, у руках яе — букет прыгожых жывых кветак. І яна і Сокалаў імененне здзіўлена глядзяць адзін на другога. Сокалаў імкліва падышоў да Ірыны Сямёнаўны, горача паціснуў ёй руку.)

СОКАЛАЎ. Добры дзень! Добры дзень! Зусім не чакаў бачыць вас тут.

ІРЫНА. Наша чарговая незвычайная сустрэча. Першая — у шпіталі, другая — у поездзе, трэцяя — у больніцы...

ЧАЙКА *(ён нават выглядам паказаў, што лішні тут)*. Ах-ах. Стаю тут, а там хвораму, відаць, дрэнна.

ІРЫНА *(смеючыся)*. Раптам яму стала дрэнна.

СОКАЛАЎ. Бывае.

ЧАЙКА. За Паўла Пятровіча я спакойны ўжо. Ачуняе... *(Да Сокалава.)* Не забывайце толькі, што за ваш уцёк з шпіталя дачку ледзь на гауптвахту не пасадзілі.

СОКАЛАЎ. Прашу прабачэння.

ЧАЙКА. Калі ласка. (Вышаў.)

ІРЫНА (падае Сокалаву кветкі). Гэта вам.

СОКАЛАЎ. Дзякую. (Паклаў кветкі на тумбачку.)

ІРЫНА. Як-жа вы тут апынуліся?

СОКАЛАЎ (падсунуў Ірыне крэсла). Сядайце. Такія гісторыі трэба слухаць седзячы.

ІРЫНА (села). Толькі я не надоўга.

СОКАЛАЎ. Вы заўсёды не надоўга.

ІРЫНА. Акалічнасці. Тады вайна была. Спяшаліся ўсе...

СОКАЛАЎ. Цяпер мірны час. І зноў спяшаюцца ўсе...

ІРЫНА. Усё нармальна! Што-ж з вамі было?

СОКАЛАЎ. Тое, што было, Сямён Захаравіч назваў ліквідацыяй у маім целе апошняга следу вайны.

ІРЫНА. Асколак?

СОКАЛАЎ. Невялікі. Ён вельмі добра прымасціўся, маўчаў некалькі год і нарэшце... Я толькі прыехаў сюды, быў на партыйнай канферэнцыі. І раптам страціў прытомнасць. А прачнуўся на гэтым ложку. Але не будзем варочацца да такой сумнай тэмы. Раскажыце лепш пра сябе.

ІРЫНА. Працую. Вось і ўсё.

СОКАЛАЎ. Я ведаў, што вы працуеце ў Мінску.

ІРЫНА. Там і працую. Я ўзялася арганізаваць комплекснае скарыстанне цаглянага бою. Для работы можна было выбраць горад самой. І я прыехала сюды, каб заадно пабачыцца з бацькам. Ён-жа адзін...

СОКАЛАЎ. Вы добра зрабілі.

ІРЫНА. А цяпер мяне адклікаюць у Мінск.

СОКАЛАЎ. Ваша работа закончана?

ІРЫНА. Яна амаль і не пачыналася. Для скарыстання бою патрэбна будаваць цэнтральны гарадскі завод таўварнага бетону. Ён, праўда, патрэбен не толькі для гэтага. Трэба будаваць таксама завод па вырабу блокаў.

СОКАЛАЎ (раздумліва). Аб'екты прыбаўляюцца...

ІРЫНА. Але тут іх будаваць не хочуць.

СОКАЛАЎ. А будаваць трэба?

ІРЫНА. Вельмі!

СОКАЛАЎ. А раз трэба, то і можна. То і пабудуем.

ІРЫНА (*засмяялася*). З кім? З Чарнухай? З ім нельга. Ствараць базу, ды яшчэ такую, якая ў план не залічаецца, Чарнуха не будзе. Лішняга ён на сябе не возьме. Ды нагул ён сказаў мне так: «Я прывык будаваць на сапраўдным цэменце, на сапраўднай вапне. Цагляным-жа парашочкам сваім дзетак перасыпайце. Я ў турму не хачу. Я хачу спакойна спаць». Вось што ён сказаў.

СОКАЛАЎ (*раздумліва*). Спакойна спаць... Спакойна спаць... Не, Ірына Сямёнаўна, вы ад нас не паедзеце.

(*Ірына памкнулася нешта сказаць.*)

Не паедзеце, не паедзеце! (*Захадзіў на пакою, спыніўся каля акна.*) Хіба можна адсюль паехаць?! (*Паказаў рукой у акно.*)

(*Ірына падышла да Сокалава.*)

Вось ляжыць ён, наш горад, як вялікі мучанік — увесь у ранах, увесь у руінах. А вунь там — новыя дамы. Глядзіце, як прыгожа яны выглядаюць, як велічна ўздымаюцца над пусткаю... (*Узяў Ірыну за руку.*) Харошая... Колькі-ж можна сустракацца ў шпіталі, у поездзе, у больніцы... Ды і то так, на міг...

ІРЫНА. Я і сама хачу астацца. Калі я даведалася, што вы прыехалі, мне чамусьці стала неяк лёгка, радасна...

(*Сокалаў раптам збялеў, пахіснуўся і бездапаможна прыхінуўся да сцяны.*)

Што з вамі?

СОКАЛАЎ (*ціха*). Нічога, пройдзе...

(*Ірына ўзяла Сокалава за локці і пасвольна павяла яго да ложка.*)

Помніце, вы так дапамагалі мне ў шпіталі...

ІРЫНА. Помню.

СОКАЛАЎ. А помніце, як частавалі вы мяне чаем, завараным беларускім чобрыкам?

ІРЫНА. Помню. *(Яна дапамагла Сокалаву легчы на ложак і села на крэсла побач.)*

СОКАЛАЎ. А помніце: я так любіў, калі вы чыталі мне добрыя вершы. *(Чытае.)*

Асушу твае слёзы,
Залячу твае раны,
Кожны ліст твой распраўлю рукою старанна.
Узніму з папялішчаў твае гарады я,
Насаджу каля вёсак сады маладыя,
Каб ты вечна цвіла
І у шчасці расла,
Дарагая мая Беларусь!

(Прыўзняўшыся.) Ірына Сямёнаўна! Вы не паедзеце!

Заслона.

КАРЦІНА 2-я

Кабінет сакратара гаркома. Абстаноўка даволі простая. Шырокі, пакрыты зялёным сукном, стол. Перад ім — два мяккія крэслы. Даўгія паліцы з кнігамі. На сценах — партрэты В. І. Леніна і І. В. Сталіна і вялізны эскіз гарадской плошчы з прыгожымі будынкамі па баках, з шырокімі, промнямі адыходзячымі ад яе, вуліцамі. У кабінцеце няма нікога. Побач з кабінетам кавалак прыёмнай. За сталом — сакратарша прыёмнай. Каля стала — муляж Корж.

КОРЖ. Барышня, не сядзіцца. Па якой справе паклікалі?

САКРАТАРША. Я амаль такая барышня, як вы малады чалавек. Мне, на жаль, на пяты дзесятак пайшло.

КОРЖ. Сапраўды. Не зусім барышня. Ды гэта я прывык так. Зойдзеш калі ў канцылярыю, абавязкова справу з барышняй трэба мець. І лютыя-ж часам бываюць...

САКРАТАРША. Барышні і лютыя? Не паверу.

КОРЖ. Не верыце, бо самі па канцылярыях не ходзіце... *(Сам з сабой.)* Не дадумаюся. Не, не дадумаюся. Можна нагаварыў хто чаго?

САКРАТАРША. Відаць, параіцца з вамі Павел Пятровіч хоча.

КОРЖ. Параіцца? Аб чым? От дзівачка, барышня. Выбачайце. Такі чалавек сам усё ведае.

САКРАТАРША. Відаць, не ўсё.

(Увайшоў Сокалаў.)

СОКАЛАЎ *(да Коржа)*. Пракоп Іванавіч?

КОРЖ *(у здзіўленні)*. Ён самы. Пракоп Іванавіч.

СОКАЛАЎ *(паказваючы на дзверы ў кабінет)*. Заходзьце. Прашу.

(Корж і Сокалаў уваходзяць у кабінет. Кабінет высоўваецца на першы план.)

СОКАЛАЎ. Сядайце. І адразу пачнем аб нашай справе.

(Корж сеў. Сокалаў сеў побач. На працягу ўсёй карціны ён наогул амаль не садзіцца ў сваё рабочае крэсла, а побач з наведвальнікамі.)

Вы, Пракоп Іванавіч, працавалі сёння?

КОРЖ. Можна хто сказаў, што не працаваў?

СОКАЛАЎ. Ніхто гэтага не гаварыў. Наадварот, усе гавораць, што добра працуеце.

КОРЖ *(навесялеў)*. Дрэнна працаваць не ўмею. І не навучуся ўжо. Гады стараватыя.

СОКАЛАЎ *(смеючыся)*. Сапраўды. Умеламу чалавеку пэўна навучыцца дрэнна працаваць... Колькі норм сёння далі?

КОРЖ. Шэсць.

СОКАЛАЎ. Шэсць? Нядрэнна.

КОРЖ. Дрэнна. Я больш даваў.

СОКАЛАЎ. Па дзесяць? Праўда?

КОРЖ. Чыстая. І адкуль вы ўсё гэта ведаеце?

СОКАЛАЎ. Пытаюся — мне і гавораць. Цяпер так-сама спытаць хачу. Вось давалі вы па восем, па дзесяць норм, а сёння — шэсць... Што, стаміліся? Гады-ж, самі гаворыце, не маладыя.

КОРЖ. Запытанне нібыта нават крыўднае. (*Падымайшы.*) Ага, крыўднае. Рабочага чалавека не праца, а гультайства томіць.

СОКАЛАЎ. У чым-жа тады справа?

КОРЖ. Скажу. Па сакрэту. Сардэчнага сябра ад мяне забралі. Інжынера, Андрэя Васільевіча. Мы з ім разам і першы рэкорд ставілі. От бывае такі чалавек. Можа ён за пяць вёрст ад цябе, а здаецца, што сваімі рукамі табе дапамагае.

СОКАЛАЎ. А зараз дзе ён?

КОРЖ. Звольнілі. Едзе ад нас. Залатая, гарачая галава ў чалавека, а вось-жа звольнілі...

СОКАЛАЎ. Як прозвішча інжынера?

КОРЖ. Каласкоў, Андрэй Васільевіч.

СОКАЛАЎ (*націскае на кнопку. Уваходзіць сакратарша*). Ніна Міхайлаўна, вы паслалі машыну да інжынера Каласкова?

САКРАТАРША. На кватэры інжынера не знайшлі. Шукаюць.

СОКАЛАЎ. Абавязкова знайдзіце.

(*Сакратарша выходзіць.*)

Пракоп Іванавіч, параіцца хачу... Пра горад наш. Самі ведаеце, немцы жывога месца на ім не пакінулі. Многа адбудавана ўжо, многа ран залечана. Але партыя сказала нам, што адбудоўваемся мы вельмі павольна. Гэта яна мне, вам, Пракоп Іванавіч, усім нам сказала. Павінны падумаць мы, як партыі адказаць.

КОРЖ. Раз партыя сказала... Ды я разбіраюся ў тым, што партыя гаворыць.

СОКАЛАЎ. Бачу... Цікавіўся я выпрацоўкай, якую

даюць рабочыя нашых будоўляў. Малюнак стракаты. Вельмі. Адны перавыконваюць нормы, а другія нават не выконваюць іх. У чым справа?

КОРЖ. Не ва ўсіх навука аднолькавая.

СОКАЛАЎ. Прызнацца, я не зусім разбіраюся ў мулярскай справе. Цяжкая яна?

КОРЖ. Як і ўсе справы. Калі чалавек без душы робіць — цяжкая яна, як гара. А калі з душой — лёгкая тады, нібы песня.

СОКАЛАЎ. Цікавіўся я неяк метадамі новасібірскага муляра Максіменкі. Чытаў пра кіеўскага муляра Рахманіна. Прыгожа працуюць. Даводзілася чуць?

КОРЖ. Пра добрых людзей гаворка па свеце ідзе. Чуў і кніжкі пра іх чытаў.

СОКАЛАЎ. І перанялі іх метады?

КОРЖ. Шмат чаго пераняў. А многае са сваёй галавы ўзяў. Яна не толькі для таго, каб шапку насіць. У мяне такі метады... На чым-бы вам паказаць? (*Аглядае кабінет. Паказайшы на кнігі.*) Можна?

СОКАЛАЎ. Давайце. Дзе будаваць будзем?

КОРЖ (*паказваючы на край стала*). Тут.

(*Сокалаў і Корж бяруць з паліцы кнігі і кладуць на стол.*)

СОКАЛАЎ. Я выступаю ў ролі падсобніка? Спраўлюся?

КОРЖ. Не справіцеся — з работы зніму. Для па-радку.

СОКАЛАЎ. Парадак добры.

КОРЖ. Так. Прышоў я на работу. Так. Першая справа ў нас — шырокі фронт. Пра гэта інжынер ды прараб паклапаціліся. Падрыхтавана ўсё. Матэрыялы — пад рукой. Скрыні з рошчынай — адна ад другой на два метры, ад сцяны на 60 сантыметраў. Цэгла паміж скрынямі. У клетках. Вышыня — метр дваццаць. Рабром. «Ну, дзевачкі, — сказаў я сваім падсобніцам. — Уперад! Уперад! Пайшлі!» (*Адну за другой роўнымі радамі выкладае кнігі.*)

І кладу знадворную вярсту. А забутоўку падсобніца вядзе. Другая рошчыну рыхтуе, трэцяя — цэглу падае. Больш трох падсобніц не трэба. А то некаторыя цэлы ўзвод набяруць...

СОКАЛАЎ. Якім інструментам карыстаецца?

КОРЖ. Кельмай. Адной.

СОКАЛАЎ. А малаток?

КОРЖ. Навошта-ж лішняя? Кельма стальная, спецыяльная. Яна і за малаток служыць.

СОКАЛАЎ. А рошчыну? Лапатай?

КОРЖ. Лапатай.

СОКАЛАЎ. Нязручна. Колькі-ж на яе можна ўзяць? Некаторыя каўшом карыстаюцца.

КОРЖ. Хіцёр, таварыш сакратар. Называецца дрэнна ў мулярскай справе разбіраецца... Каўшом не працавалі ў нас. Але хутка і каўшы зробім.

СОКАЛАЎ. Так, паклалі вярсту.

КОРЖ. Так. Паклалі. І другі рад кладзем (*кладзе кнігі*). І трэці, і чацверты. Укругавую. Пакуль сцяну з рук не выпусціў. (*Паказвае паднятымі ўгару рукамі.*) Не папеў я па кругу прайсці (*абводзіць рукой*), а тут ужо рыштаванні стаяць. Падняўся на рыштаванні. Зноў кладу. Стаю і кладу цэглу. Стаю і кладу... А калі я сцяну паклаў — ёй вякі-вечныя стаяць.

СОКАЛАЎ. На вякі, Пракоп Іванавіч, і будземся. (*Пауза.*) Хутка і моцна будаваць трэба. Як вы. Але многія яшчэ так не ўмеюць.

КОРЖ. Вучыць трэба. Усе ўмець будуць.

СОКАЛАЎ. Не сумняваюся. Вось і хачу я прапанаваць вам такую рэч: пакінуць сваю будоўлю...

КОРЖ. Пакінуць? Як пакінуць? Што вы, сур'ёзна?

СОКАЛАЎ. Не палохайцеся. На некаторы час. На месяц, напрыклад. І папрацаваць на кожнай будоўлі. Па чарзе. Сабраць усіх будаўнікоў. І даць ім паказальную кладку. Паказальную!

КОРЖ (*раздумліва*). Хіцёр. Хіцёр таварыш сакратар...

Не. Клопату многа... Расказваць трэба, ад работы адрывацца. Гэтак я дзесяці норм не дам.

СОКАЛАЎ. Няважна.

КОРЖ. Незразумелае слова сказалі, таварыш сакратар. Як няважна?

СОКАЛАЎ. Адзін Пракоп Іванавіч дзесяць норм дасць. А, скажам, дваццаць чалавек, навучаных ім, па пяць норм дадуць. Што-ж для дзяржавы больш важна?

КОРЖ. Дзесяць і сто? Сто больш. Пэўна... Хіцёр... Ну, што-ж. Толькі я хацеў-бы не адзін. З інжынерам хацеў-бы, з Андрэем Васільевічам. Можна?

СОКАЛАЎ. Заўтра скажу... На гэтым пакуль і скончым.

КОРЖ. І ў мяне адно пытанне ёсць.

СОКАЛАЎ. Пытайцеся.

КОРЖ. Жывуць нашы муляры ў пасёлку будаўнікоў. Далекавата. Так што і па промтаварнай і па харчовай лініі жонкам нашым ездзіць у далёкія магазіны прыходзіцца.

СОКАЛАЎ. У пасёлку магазінаў няма?

КОРЖ. Няма. Нязручна.

СОКАЛАЎ. Высветлю. Думаю, што магазіны ў пасёлку будуць.

КОРЖ. Добра. Бывайце.

СОКАЛАЎ. Бывайце.

(Корж выходзіць. На першым плане — прыёмная Сокалава. У прыёмнай інжынер Каласкоў і сакратарша. Калі Корж вышаў, сакратарша ўвайшла ў кабінет Сокалава.)

КОРЖ *(да Каласкова)*. Андрэй Васільевіч, даражэнькі! Не паедзеш. Слоўца за цябе я такое закінуў!
КАЛАСКОЎ. Нават тваё слоўца, Пракоп Іванавіч, не дапамагае. За мяне рашылі. А пасля я і сам рашыў.

КОРЖ *(хлопаючы Каласкова па плячы)*. Рашыў... Калі добрае што рашыў — адступіцца нельга. А дрэннае калі — плюнуць і растаптаць. Для парадку.

САКРАТАРША (*вярнуўшыся ў прыёмную*). Таварыш Каласкоў, заходзьце.

(*Каласкоў ідзе ў кабінет. Корж садзіцца ля стала.*)

КОРЖ. Увагрэўся. Трэба пасядзець крыху, адпачыць. Не замінаю?

САКРАТАРША. Не, не замінаеце. Але хто дамоў за вас паедзе?

КОРЖ. Дамоў ніколі не позна. Хай пасумуе старая—ласкавей будзе.

(*Тэлефонны званок.*)

САКРАТАРША (*у трубку*). Алё! Так. Хто? Зелянцоў? Чаго-ж ехаць? Гавару ў трэці раз: вас прымуць у адзінаццаць. (*Кладзе трубку.*)

КОРЖ. Гляджу я на вас і думаю. Сядзіць у гэтым кабінете (*паказвае на кабінет Сокалава*) добры чалавек. І ўсё добрае каля яго лепіцца. А перад дзвярыма нашага начальніка такая зязюля сядзіць. Уся ў кіпцюрах чырвоных. Слова сказаць не дае. Паткнешся ў дзверы начальніцкія — дык яна іх проста сабой затыкае. Прагнаў-бы я такіх. Для парадку.

САКРАТАРША. Варта. А машына чакае. Аддыхаліся?

КОРЖ. Дзе вы бачылі... Расхваляваўся больш.

САКРАТАРША. Па дарозе супакоіцеся.

КОРЖ. Папраўдзе скажу: не магу я адсюль пайсці. Павінен я ведаць, што інжынеру скажуць. Добрае скажуць — паеду дамоў. А благое што — да сакратара зноў пайду. Не ўтрымаеце.

(*На прыёмнім плане кабінет Сокалава.*)

СОКАЛАЎ. Вас звольнілі?

КАЛАСКОЎ. Так.

СОКАЛАЎ. Абвінаваціўшы...

КАЛАСКОЎ. ... у няўжыўчывасці і ў дэзарганізацыі будаўнічых работ.

СОКАЛАЎ. Абвінавачанне цяжкае. У чым ваша віна канкрэтна?

КАЛАСКОЎ. У жаданні арганізаваць справу па-сапраўднаму... Будаўніцтва ў горадзе вялося і вядзецца са-матужнымі, дзедаўскімі метадамі.

(Пауза.)

СОКАЛАЎ. Прадаўжайце, прадаўжайце.

КАЛАСКОЎ. Трэст выконвае план, ён нават лічыцца адным з перадавых у рэспубліцы. Але гэта фікцыя. Сумарныя паказчыкі выканання плана сапраўды нядрэнные. А на самай справе? Мы хапаемса за тое, што лягчэй, распыляем і сілы і сродкі, часта нават губляючы напрамак галоўнага ўдару. Будаўнічая арганізацыя не мае ўласнай будаўнічай базы. Кожны аб'ект, як хутар. Матэрыялы рыхтуе сам, сталярку робіць сам. У горадзе няма нават будаўнічага двара...

СОКАЛАЎ. Выходзіць, і цагельныя заводы, і бетонны, і шлакаблочны, і будаўнічы двор патрэбны нам не заўтра, а сёння?

КАЛАСКОЎ. Сёння! Заўтра — гэта вельмі позна.

СОКАЛАЎ. Але... Для іх у нас няма ні лішніх рабочых, ні лішніх матэрыялаў. Так сцвярджае Чарнуха.

КАЛАСКОЎ. Дзеля стварэння будаўнічай базы я асабіста пайшоў-бы нават на часовае спыненне ўсяго гарадскога будаўніцтва.

СОКАЛАЎ. Нават так? Крайнасць.

КАЛАСКОЎ. Яе можна апраўдаць.

СОКАЛАЎ. Чым?

КАЛАСКОЎ. Тым, што мелі-б базу для будаўніцтва сапраўды індустрыяльнымі метадамі.

СОКАЛАЎ. Мы яе будзем мець. І вельмі хутка. І не спыняючы будаўніцтва ніводнага з аб'ектаў, якія будуць прызнаны галоўнымі.

КАЛАСКОЎ. Тады нам патрэбна дадатковая рабочая сіла.

СОКАЛАЎ. Толькі не гэта. Нам патрэбна другое — рэзкае павышэнне прадукцыйнасці працы.

КАЛАСКОЎ. Вось як! Значыць, ідзе гитарка аб тым, каб працаваць з перспектывай, з маштабам, па-сапраўднаму? Так цікава працаваць. (Апомніўшыся.) Толькі... заўтра раніцой я павінен ехаць.

СОКАЛАЎ (нібы не заўважыўшы апошніх слоў Каласкова). Што вы можаце сказаць пра Чарнуху?

КАЛАСКОЎ. Зараз нічога.

СОКАЛАЎ. Не разумею.

КАЛАСКОЎ. Мяне амаль пераканалі ў тым, што я не магу аб'ектыўна ацэньваць Чарнуху.

СОКАЛАЎ. Хацеў-бы атрымаць адказ і на гэтую загадку.

КАЛАСКОЎ. З Чарнухай у нас асабістыя рахункі. Поўгода назад мая жонка стала яго жонкай... Думаю, што я маю поўнае права на асабістую крыўду, на непрыхільнасць да Чарнухі. Але, паверце мне, я змагаўся супроць яго па зусім іншых матывах. Верыце?

СОКАЛАЎ. У гэта зусім няцяжка паверыць.

КАЛАСКОЎ. Вельмі рад. Цяпер я магу сказаць, хто такі Чарнуха. Кансерватар першай рукі. Дзейнічае толькі ў межах ста процантаў плана. Праўда, ён мог-бы згадзіцца і на пяцьдзсят. Але за пяцьдзсят могуць зняць з работ...

СОКАЛАЎ. Пра ўсё гэта вы расказваеце ўпершыню?

КАЛАСКОЎ. Сёння — упершыню. А наогул я гаварыў пра гэта дзiesiąткі разоў. Мне не зусім верылі, падазраючы ў помсце начальніку. Адносіны-ж мае з ім зрабіліся крайне напружанымі. І Чарнуха рашыў разрадзіць іх — ён напісаў загад аб маім звальненні. Па шчырасці, я не мог не скарыстаць выпадак для пераезду ў другі горад.

СОКАЛАЎ. У якасці зволенага за дэзарганізацыю работ?

КАЛАСКОЎ (усміхаючыся). Не. З Чарнухай мы зга-

дзіліся на нічыю. Загад перароблен. Я зволен... па ўласнаму жаданню.

СОКАЛАЎ (*горача*). Так, Андрэй Васільевіч, вы канчаеце барацьбу?

КАЛАСКОЎ. Павел Пятровіч, зразумейце мяне. Інакш я не магу. Тут можа астацца хто-небудзь адзін: Чарнуха альбо я. Я хачу працаваць так, як умею. Я хачу забыць сваю асабістую непрыемнасць. Мне гэта будзе лягчэй зрабіць у другім месцы... А сумленне маё — чыстае.

СОКАЛАЎ. У многім я з вамі згодзен. А тут — ніяк. Тут, прабачце мне, вы збіліся на нейкую інтэлігенцкую мяккацеласць. Чытаць вам натацыю? Не буду. Чалавек вы дарослы — абдумайце свае паводзіны самі.

КАЛАСКОЎ. Заўтра раніцою я павінен ехаць. Білет у кішэні.

СОКАЛАЎ. Уступіце яго таму, у каго больш пільная неабходнасць ехаць. (*Усміхаючыся.*) Наогул, што за раз'езды па чыгунцы без усякай на тое патрэбы?

КАЛАСКОЎ. Без патрэбы? (*Падумаўшы, узрушана.*) Дзякую. (*Цісне Сокалаву руку.*) Мне хочацца вам сказаць, што я так люблю свой горад. Я так хачу будаваць яго, усё аддаць яму!

(Увайшла сакратарша.)

САКРАТАРША. Павел Пятровіч, у адзінаццаць вы абяцалі прыняць Зелянцова. Ён чакае.

СОКАЛАЎ (*да сакратаршы*). Зараз.

(Сакратарша вышла.)

У мяне да вас просьба. У трэсце адбудзецца партыйна-тэхнічная канферэнцыя. Да яе трэба сур'ёзна падрыхтавацца: прадумаць меры па механізацыі работ, па палепшанню ўсяго будаўнічага працэса. Займіцеся.

КАЛАСКОЎ. Хацеў-бы не адзін. Тут ёсць інжынер з міністэрства.

СОКАЛАЎ. Працуйце разам.

КАЛАСКОЎ. Але яе адклікаюць у Мінск. Прашу вас пазваніць каму след.

СОКАЛАЎ. Пастаратся.

КАЛАСКОЎ. Прозвішча інжынера — Чайка, Ірына Сямёнаўна.

СОКАЛАЎ. Ведаю.

КАЛАСКОЎ. Бывайце.

СОКАЛАЎ. Спакойнай ночы.

*(Каласкоў вышаў. Сокалаў націснуў на кнопку.
Увайшла сакратарша.)*

У адзел прапаганды выклікаўся сакратар партбюро трэста. Пасля Зелянцова папрасіце яго сюды.

(Сакратарша выходзіць і адразу-ж заходзіць Зелянцоў. Сокалаў у задуменні ходзіць па пакою. Спыніўся.)

Я вас слухаю.

ЗЕЛЯНЦОЎ *(сеў у крэсла. Сокалаў астаўся стаяць)*. Слухаць няма чаго. Я да цябе, таварыш Сокалаў, па бандарскай справе. Зарэзалі мяне бочкі.

СОКАЛАЎ. Бочкі?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Так, таварыш Сокалаў, бочкі. Спасу з-за іх няма.

СОКАЛАЎ. Упершыню ў жыцці наглядаю, як чалавек пакутуе з-за простых бочак.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Ты смяешся. А мне хоць-бы сотню бочак.

СОКАЛАЎ. Бочак?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Бочак. Звычайных бочак, на дваццаць ці на сорок вёдзер.

СОКАЛАЎ. Дзе-ж вы іх думаеце ўзяць?

ЗЕЛЯНЦОЎ. У горадзе бочак многа. Ёсць нават бачкарня. Але яе трэба абавязаць выдаць прадукцыю.

СОКАЛАЎ. І хто гэта павінен зрабіць?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Гарком. Пастановы можа і не трэба. А запісачку дай.

СОКАЛАЎ. На бочкі?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Ага.

СОКАЛАЎ. Перад тым, як зайсці да мяне, вы (*падкрэслена*), вы прабавалі вырашыць сваё «складанае» пытанне якімі-небудзь іншымі шляхамі?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Проста ў гарком. Дарога торная.

СОКАЛАЎ. Што мне вам сказаць? На першы раз можна дараваць. А ў другі раз (*з усмешкай*) я запрапаную прыцягнуць вас да адказнасці за (*падбірае слова*), ну, хоць-бы за тое, што перашкаджаеце партыйнаму органу займацца яго непасрэднымі справамі. Пасля вы пойдзеце да таварыша Радзіна. Думаю, што хопіць аднаго яго званка, каб вы былі з бочкамі. А мяне асабіста цікавіць другое...

ЗЕЛЯНЦОЎ (*таропка ўстаў*). Слухаю вас.

СОКАЛАЎ. Сядайце.

(*Зелянцоў сеў.*)

Паведамлілі мне з пракуратуры пра тры выпадкі спекулятыўных махінацый работнікаў магазінаў з некаторымі таварамі.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Выпадкі, бясспрэчна, ёсць. За ўсімі не дагледзіш.

(*Раптам гасне святло.*)

СОКАЛАЎ. Што гэта?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Часцяком бывае.

(*Чуцен бразгат тэлефоннага дыска.*)

СОКАЛАЎ. Мікалай Сцяпанавіч? Нешта я вас дрэнна бачу... Хутка будзе? З-за паліва? (*Пауза.*) Гэта ўсё правільна. А цяпер неадкладна мабілізуйце машыны... Чарнуха не згодзен? Прыезджайце.

(*Сакратарша прынесла свечку і паставіла на стол. Сокалаў паклаў трубку, але адразу прагучэў званок.*)

Сокалаў слухае. (*Пауза.*) Такое рашэнне горсовет вымушан прыняць... Не бачу прычын для пярэчанняў... Калі

нельга адкласці — прыезджайце. *(Паклаў трубку. Нервова захадзіў на пакою.)* Быў у мяне нядаўна лепшы наш муляр. Корж, Пракоп Іванавіч. Скардзіўся ён, што ў пасёлку будаўнікоў магазінаў няма.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Хутка адкрыем. Будаўнікоў мы не забываем.

СОКАЛАЎ. Не відаць гэтага. Іх абслугоўванне вы павінны былі-б лічыць сваім найпершым абавязкам. І раптам... магазінаў у пасёлку няма. Я збіраюся ўмяшацца ў вашу работу, бо першае знаёмства з ёю не абрадавала мяне. Сур'ёзна падумаўце над гэтым. Сур'ёзна! А бочкамі дапамагчы не магу. Нічога не папішаш. Гарком — арганізацыя бясфондавая.

ЗЕЛЯНЦОЎ *(у яго збянтэжаны, разгублены выгляд)*. Дазвольце прыйсці ў другі раз. Няскладна неяк сёння атрымалася. Не з тою просьбаю прышоў. Разуваю. Пусцяковая просьба. Дазвольце ў другі раз.

СОКАЛАЎ. Ва ўсякі час дня і ночы. Толькі з пытаннямі, якія будуць мець да мяне дачыненне.

(Загарэлася святло. Зелянцоў ідзе да дзвярэй. Здаецца, што ён хоча яшчэ нешта сказаць. Выходзіць. Уваходзіць Падгайскі.)

ПАДГАЙСКІ. Добры вечар!

СОКАЛАЎ. Добры вечар! Што-ж гэта вы далусцілі такую гісторыю з Каласковым?

ПАДГАЙСКІ. Мы? Папрашу падняць наша рашэнне. Партыйная арганізацыя стала на бок Каласкова. Вынесла спагнанне Чарнуху. Але гарком з рашэннем не згадзіўся.

СОКАЛАЎ. Акрамя гаркома, ёсць абком, ЦК.

ПАДГАЙСКІ. Адрасы ведаем. Але вы прыехалі... На вас надзея.

СОКАЛАЎ. Дрэнна-ж выхоўваюцца члены вашай партыйнай арганізацыі.

ПАДГАЙСКІ. Вы пра Чарнуху?

СОКАЛАЎ. Ведаецца слабае месца.

ПАДГАЙСКІ. Ды ён-жа да таго дадумаўся, што партыйныя ўзносы праз свайго сакратара прысылаў.

СОКАЛАЎ. Кур'ерам?.. Цікава...

ПАДГАЙСКІ. Паспрабавалі мы дабіцца, каб ён лекцыю маладым камуністам прачытаў. Аб арганізацыйных асновах партыі. І нічога не атрымалася... Не вучыцца.

СОКАЛАЎ. І ідзе гэты чалавек не ўперад, а назад.

ПАДГАЙСКІ. Цяжка зразумець такога чалавека. Калі вучыцца — увесь свет як на далоні. На тысячы год назад паглядзіш — усё відаць. Уперад паглядзіш — ясна. Задалі-б мне раней некаторыя пытанні з гісторыі, скажам, з палітэканоміі — пачырванеў-бы толькі.

СОКАЛАЎ. А зараз калі спытаць?

ПАДГАЙСКІ. Пыталіся ўжо. На экзаменах. І кажуць, што ведаю.

СОКАЛАЎ. Вучыцеся?

ПАДГАЙСКІ. Завочна.

СОКАЛАЎ (*пасля паузы*). Што вы рашылі ў аддзеле?

ПАДГАЙСКІ. Пачалі складаць план. Можна зачытаць?

СОКАЛАЎ. Пакажыце. (*Бярэ паперу, разглядае яе.*)

Так. Тэмы гутарак і дакладаў добрыя. Дакладчыкаў мала. Я не сустрэў тут свайго прозвішча, прозвішча та-варыша Радзіна. Мы не маем чаго сказаць людзям?

ПАДГАЙСКІ. Не ведалі, што і вы ў нашым распараджэнні.

СОКАЛАЎ. Усе ў вашым распараджэнні. І вось яшчэ што. Аб праробленым — штотыднёвую справаздачу. Мне.

ПАДГАЙСКІ. Па форме?

СОКАЛАЎ. Найбольш даступнай для разумення. Кароткі пералік зробленага. Факты палітычнага росту людзей, іх прозвішчы. Абавязкова. Кароткае абагульненне фактаў. Прапановы на далейшае. А ў канцы — процант выканання будаўнічага плана за тыдзень. Ён усё і скажа.

ПАДГАЙСКІ. І ўсё?

СОКАЛАЎ. Усё.

ПАДГАЙСКІ. Ніякіх зводак?

СОКАЛАЎ. Іх зробіць трэст і перадаць таварышу Радзіну.

ПАДГАЙСКІ. Збавіцель! Збавіцель ад зводак, Павел Пятровіч. *(Смеючыся.)* Калі я правільна разумею задачу, нам працаваць трэба?

СОКАЛАЎ. Ды яшчэ як працаваць! Усё і ўсіх падняць на ногі!.. Канчайце план.

ПАДГАЙСКІ. Іду.

(Падгайскі вышаў. Увайшлі Радзін і Ірына.)

ІРЫНА. Я прышла развітацца.

СОКАЛАЎ. Вы едзеце?

ІРЫНА. Заўтра.

СОКАЛАЎ. Заўтра?.. Што-ж... Раз інакш нельга.

ІРЫНА. Інакш нельга. Атрымана катэгарычная тэлеграма.

СОКАЛАЎ. Заўтра... *(Да Радзіна.)* Мікалай Сцяпанавіч! Што, заўтра ўвесь горад ехаць збіраецца?

РАДЗІН. Такого не чуў. А некаторых пасажыраў мы проста затрымаем.

ІРЫНА *(працягвае руку Радзіну)*. Бывайце, Мікалай Сцяпанавіч.

РАДЗІН. Не, не. Рукі не дам.

ІРЫНА. Бывайце, Павел Пятровіч.

СОКАЛАЎ. Бывайце, Ірына Сямёнаўна. Я думаў, я спадзяваўся, што вам удала астацца тут, працаваць разам, быць разам. Вы едзеце... Бывайце.

(Ірына вышла.)

Размаўлялі з міністэрствам?

РАДЗІН. Размаўляў. Без поспеху.

СОКАЛАЎ *(памаўчаўшы)*. Слаба дамагаліся. Давялі, што яна нам вельмі патрэбна? Разумеце, вельмі.

РАДЗІН. Павел Пятровіч, разумею. Усяляк даводзіў.
Упіраюцца.

СОКАЛАЎ. А яна нам так патрэбна!

РАДЗІН. Даб'юся. Нікуды яна ад нас не паедзе. Я сёння званкамі ўсё міністэрства ў гарачку ўганю. Не дапаможа — сам паеду.

СОКАЛАЎ *(пасля паузы)*. Як працуеца?

РАДЗІН. Не лёгка. Якіх толькі спраў за дзень не перавернеш — і кватэрныя, і будаўнічыя, і трамвайныя, і вадаправодныя. Прыдзеш дамоў — за кніжку. А дома — дзеці. Іх у мяне чацвёрка — трое сваіх, ды сірату ўсынавілі. Аднаму казку расказвай, другому — вершы чытай, трэцяму — па хаце конікам бегай. Хоць разарвіся. А тут яшчэ жонка сумна-сумна так скажа: «Захварэў-бы ты, Коля...»

СОКАЛАЎ. Сур'ёзна кажа?

РАДЗІН. Сур'ёзна. «Як гэта, каб захварэў?» — пытаюся. Адкажа: «Не моцна каб, а так, лёганькім грыпам, напрыклад. Паляжаў-бы дома, пабыў разам са мной».

СОКАЛАЎ. Арыгінальна. Чыста медыцынскі спосаб трымаць ля сябе мужа.

РАДЗІН. Жартуе.

*(Як вецер, у кабінет урываецца Чарнуха. Ён усхваляваны.
Не прывітаўшыся, валіцца ў крэсла.)*

ЧАРНУХА. Павел Пятровіч, так працаваць нельга! Радзін дзейнічае няправільна. Электрастанцыя апынулася без торфу. Дык што-ж, Чарнуха павінен назапасіць ёй торф? Адзін, значыць, макрэць павінен, а другі — ахаладжацца будзе? Такой устаноўкі няма.

СОКАЛАЎ. Так, няма такой устаноўкі.

ЧАРНУХА. Партыя даручыла мне трэст. І сказала: ты за яго адказваеш. За трэст іменна, а не за якую-небудзь электрастанцыю.

СОКАЛАЎ. І гэта зусім правільна.

ЧАРНУХА. Чаму-ж тады мне перашкаджаюць падымаць трэст на новую вышыню?

СОКАЛАЎ. Перашкаджаюць? Не заўважаю.

ЧАРНУХА. Мне загадана зняць пяць машын. Зняць з адказнай работы і кінуць іх на падвозку торфу электрастанцыі. Мне загадана зняць яшчэ дзесяць машын вазіць мінеральныя ўгнаенні ў калгасы і лес на дамы калгаснікаў. Я астаюся без транспарта. Можа ўжо ёсць санкцыя спыніць будаўніцтва?

СОКАЛАЎ *(не звярнуўшы ўвагі на пытанне)*. Вам загадана... Можна было-б і не загадваць. Мог-бы таварыш Чарнуха і без загаду дзейнічаць. Але не хоча таварыш Чарнуха без загаду дзейнічаць.

ЧАРНУХА. Бо не бачыць у гэтым патрэбы. І не разумее, чаму ён павінен адувацца за дырэктара электрастанцыі.

СОКАЛАЎ. Пра электрастанцыю будзем гаварыць асобна. І пра людзей, адказных за работу яе. Ну, а сёння, раз так здарылася, што загадаеце рабіць? Сядзець гораду пры капціцы? Асвятліць яго суровай вымовай дырэктару электрастанцыі?

ЧАРНУХА. Навошта яму вымову? Лепш, пэўна, даць яму чужыя аўтамашыны.

СОКАЛАЎ. Не яму, а гораду, прадпрыемствам, ста тысячам насельніцтва. І ў сяло трэба паслаць машыны. Патрэбны яны там, вельмі патрэбны. Разумеце?

ЧАРНУХА. Аднаму толькі Чарнуху непатрэбны.

СОКАЛАЎ. Не прыкідвайцеся сіратай. Колькі ў вас машын?

ЧАРНУХА. Трыццаць.

РАДЗІН. Пяцьдзесят.

ЧАРНУХА. Трыццаць машын на рэйсах.

РАДЗІН. І дваццаць — у рэзерве.

ЧАРНУХА. Не ў рэзерве, таварыш Радзін, а ў капітальным рамонце.

РАДЗІН. У так званым капітальным рамонце. *(Да*

Сокалава.) Павел Пятровіч, я сам праверыў. У трэсце стаяць без справы дваццаць амаль спраўных машын. Ёсць запасныя часткі. Але машыны не рамантуюцца. Дыпламатычна.

СОКАЛАЎ. Навошта трэсту столькі машын?

РАДЗІН. На ўсякі выпадак. У горад прыбывалі машыны. І хапаў іх Чарнуха. Бегаў усюды, крычаў, што без транспарта задыхаецца. І ставіў машыны ў рэзерв.

ЧАРНУХА. Нагаворы ўсё. Гэтыя словы, таварыш Радзін, вам інжынер Каласкоў падказаў. Абываталь. За жонку помсціць усё. Заўважаю я, што вакол майго імя плятуцца інтрыгі. І я прашу, Павел Пятровіч, вылучыць камісію. Хай яна ва ўсім разбярэцца. Хто ангел з крыльцамі, а хто д'ябал з памялом.

СОКАЛАЎ. Адразу столькі тэм. А ў нас ёсць самая галоўная і яшчэ не вырашаная. Я прасіў вас падумаць адносна кансервацыі непершачарговых аб'ектаў для фарсіравання самых неабходных будаўнічых прадпрыемстваў.

РАДЗІН. Горсовет думаў. Рашэнне прыняць пакуль не ўдалося. Але мы яго прымем.

ЧАРНУХА (да Радзіна). Што я чую? Ты крывіш душой. Я ведаю: як і я, ты быў супроць ідэі Паўла Пятровіча.

РАДЗІН. Падлічыўшы ўсе плюсы і мінусы, я перадумаў...

ЧАРНУХА. Перадумаў?.. Павел Пятровіч — чалавек новы. Ён можа не ведаць мясцовых умоў, можа памыліцца. І хто, як не я і не ты, павіцны падказаць яму правільнае рашэнне?..

СОКАЛАЎ. Як вы, таварыш Чарнуха, вучыцеся? Дзе вучыцеся? Што чытаеце?

ЧАРНУХА. Мы яшчэ не скончылі пачатай гутаркі.

СОКАЛАЎ. Я яе прадаўжаю.

ЧАРНУХА. Не зусім разумею сэнс вашага пытання.

СОКАЛАЎ. Буду больш папулярным. Я пераконваюся, што вы не зусім глыбока разумеце сутнасць нашага,

совецкага, ладу. Вось таму і цікаўлюся: як вы, як камуніст, узбройваецеся веданнем таго, што ляжыць у аснове гэтага ладу, і таго, як нам хутчэй уперад ісці.

ЧАРНУХА (*падаўлена*). Крыўдна слухаць... Спытайце ў мяне соннага, я ўсе партыйныя ўстаноўкі напамяць перакажу. Гісторыя Усесаюзнай Камуністычнай партыі (большэвікоў), Кароткі курс, пад рэдакцыяй камісіі ЦК ВКП(б) — гэта-ж кніга мая настольная.

СОКАЛАЎ. Партбюро даручыла вам прачытаць лекцыю для маладых камуністаў. Здаецца, аб арганізацыйных асновах партыі, членам якой вы з'яўляецеся. Адмовіліся прачытаць?

ЧАРНУХА. Не адмаўляўся. Папрасіў нагрузку зняць. Дзе-ж я часу на ўсё вазьму? І дзень і ноч на будоўлях.

СОКАЛАЎ. А можа таму адмовіліся, што не зусім тэму ведаеце?

ЧАРНУХА. Як сваіх пяць пальцаў. Па адных першакрыніцах мог-бы прачытаць.

СОКАЛАЎ. Па якіх іменна?

ЧАРНУХА. Яны ўсім вядомы.

СОКАЛАЎ. Іменна...

ЧАРНУХА. Па кнізе, напрыклад, «Што такое «прыяцелі народа» і як яны ваююць супроць... супроць большэвікоў».

СОКАЛАЎ. Не зусім так.

ЧАРНУХА. Можа крыху памыліўся. Толькі той не памыляецца, хто не працуе. Яшчэ Уладзімір Ільіч сказаў...

РАДЗІН. Ведае, якія цытаты помніць.

СОКАЛАЎ. І то недакладна. (*Да Чарнухі.*) Не шкодзіць праверыць па першакрыніцы.

РАДЗІН. Знайдзі артыкул Леніна «Дзіцячая хвароба «левізны» ў камунізме». Збор твораў. Том 25. Старонка... не помню. Сам знайдзі.

СОКАЛАЎ. Там ідзе гутарка аб невялікіх, не вельмі істотных памылках. І аб тым, каб іх лёгка і хутка

выпраўляць. Вы-ж робіце — істотнейшую памылку...
(Пауза.) Цяпер вы разумееце, чаму часта прыходзіцца
загадваць вам?

ЧАРНУХА. Разумею. Скажы, што не разумею...

СОКАЛАЎ. Значыць не разумееце.

ЧАРНУХА. Можна ісці?

СОКАЛАЎ. Калі ласка. (Чарнуха вышаў.) Чамусьці
думаецца мне, што пра гэтага чалавека мы даведаемся
яшчэ шмат непрыемных рэчаў. (Падышоўшы да Радзіна,
абняўшы яго.) Жонка, гаворыш, жадае, каб пахварэў
крыху? Не трэба. Многа ў нас спраў з табой. Многа!

Заслона.

А К Т Д Р У Г І

КАРЦИНА 3-я

Кватэра Чарнухі. Яна крыху нагадвае камісійны мэблевы магазін. Багатая, але без густу падабраная абстаноўка. Рознастыльныя мяккія крэслы. Ля адной сцяны — піяніна чорнага колеру, ля другой — піяніна карычневага колеру і буфет. Вялікая шафа з кнігамі. Клаўдзія Сяргеєўна, жонка Чарнухі, сядзіць у гушкалцы, чытае газету. Чарнуха ходзіць з кута ў кут.

ЧАРНУХА (*сеў у крэсла*). Што вычитала, сарока?

КЛАУДЗІЯ (*не адрываючыся ад газеты*). Нічога рамантычнага. Толькі і новае, што сёння абляялі...

ЧАРНУХА. Каго?

КЛАУДЗІЯ. Зелянцова.

ЧАРНУХА. Матывы? Пакажы. (*Выхватвае газету. Чытае.*) Нястрашна. Ударылі за апалітычнасць у рабоце. А якая там палітыка? Гандлюй — і ўсё. (*Аддае газету Клаўдзіі. Садзіцца ў крэсла.*) Мне таксама ўсыпаюць. А даведаецца Сокалаў, што газет не чытаю,—горла перагрызе. З сёнешняга дня ўстанаўляю наступны парадак. Ты, як элемент непрацоўны, акуратна перачытваеш усе газеты і ў часе абеду аб усім дакладаеш мне. Каб чытала ўсё — і перадавіцы і аб падзеях за мяжой. Асабліва за Трумэнам сачы. Кажуць, ён усюды свой нос суне. Чытаць усё! А то ты толькі аб'явы, ды каго абляялі...

КЛАУДЗІЯ. Ты і гэтага не чытаеш. Мой інжынер не такі быў. Прыдзе, бывала, дамоў, унурыцца ў кнігу — за вушы не адцягнеш.

ЧАРНУХА (*іранічна*). Грамацей!

КЛАЎДЗІЯ. Грамацей. У яго што ні спытай — усё ведае. Не тое, што ты. Дзе Інданезія?

ЧАРНУХА. Пытаеш... Цяпер ужо ведаю.

КЛАЎДЗІЯ (*раздумліва*). Інжынер — разумны.

ЧАРНУХА (*гнеўна*). А я?

КЛАЎДЗІЯ. Я пра яго гавару. Малайчына ён. Толькі жыць з такім сумна-сумна...

ЧАРНУХА (*абрадавана*). Ага! Сумна?

КЛАЎДЗІЯ. Ну, так. Жыць ён не ўмее.

ЧАРНУХА. Дзівак. Век салавейкам не пражывеш. Часамі і коршакам налятаць трэба.

КЛАЎДЗІЯ. Які з яго коршак. Так, птушанё горкае.

ЧАРНУХА. І з гэтым птушанём мне зноў працаваць трэба.

КЛАЎДЗІЯ. Хіба ён не паехаў?

ЧАРНУХА. Не паехаў. Прыходзіць, нахабнік, да мяне і гаворыць: «У мяне, таварыш Чарнуха, ёсць нескарыстаны білет. Вы нікуды ехаш не збіраецеся?»

КЛАЎДЗІЯ. Жахліва!

ЧАРНУХА. Цяпер ён будзе націскаць. Ён такія тэмпы ўзняць хоча, такі лад навесці, каб я з каляіны выбіўся і з работай перастаў спраўляцца. Хітра... Толькі не ўдасца яму. Па майму розуму і размах будзе.

КЛАЎДЗІЯ. За мяне ён табе не даруе.

ЧАРНУХА. Паціху паехаў-бы—і ўсё. Яму добрую па-саду давалі. Дык-жа Сокалаў гэты. Даведаўся, выклікаў яго, потым мяне... А сёння я падпісаў адмену загада.

КЛАЎДЗІЯ. З гэтага ты і сумны такі праз усе апошнія дні?

ЧАРНУХА. Не толькі. Нешта за мяне Сокалаў узяўся.

КЛАЎДЗІЯ. А што ён не падзяліў з табой?

ЧАРНУХА. Вось і я пра гэтае пытаюся. Спыраша Сокалаў сказаў, што я не зусім глыбока разбіраюся ў сутнасці савецкага ладу. А ў другі раз сказаў, што зусім не

разбіраюся. *(Істэрычна.)* А хіба-ж гэта праўда?! Каму-ж, як не мне, разумець, што такое савецкая ўлада? Ды я-ж без яе — нуль без палачкі. Яна-ж мне ўсё дала!

КЛАУДЗІЯ. Можа Сокалаў лічыць, што ты ёй мала даў?

ЧАРНУХА. Няма ў яго падстаў для гэтага.

(Тэлефонны званок.)

Зноў які-небудзь заказчык. Спакою не даюць. *(У трубку.)* Слухаю... Так і ведаў... Ну што ты мяне распякаеш? Хіба, думаеш, з адной тваёй лазні-пральні рабочых знялі? А з тэатра не знялі? Культуру зажымаем. А з гасцініцы не знялі? А з крытага рынка? А з дома горсовета? Ды нават на маёй канторы работы спынены. Навошта адусюль пазнімалі? У Сокалава спытай. Калі ад мяне залезала—я ўсё будаваў... У міністэрства пішы. А лепш звані. Самому міністру. *(Паклаў трубку.)*

КЛАУДЗІЯ. Куды, ты гаворыш, рабочых пазнімалі?

ЧАРНУХА. Трэба-ж работу інжынеру Чайцы даць, каб тут пакінуць. От і ўхапіўся Сокалаў за яе заводзікі. Ухапіўся і ўчапіўся... Робіць выгляд, што яна вельмі для будоўлі, для справы патрэбна. Ведаем мы, для якой справы.

КЛАУДЗІЯ. А яна таксама не паехала?

ЧАРНУХА. Не пусціў. Пайшла яна да Сокалава развітацца, а ён загадаў не ехаць. Толькі я яе вытуру адсюль.

КЛАУДЗІЯ. Сэрца яна яго, кажуць, раніла...

(Клаўдзія садзіцца за піяніна. Ціха іграе. Чарнуха падыходзіць да шафы, бярэ і перагортвае том Леніна.)

ЧАРНУХА. Не! Не асілю. Ведаю, што тут *(паказвае на том)* адказы на ўсе пытанні. Усё, пра што тут гаворыцца, ведаць трэба. Але дзе часу ўзяць? Працаваць і вучыцца? Ды яшчэ ў мае гады? На адзін том час яшчэ знайшоў-бы. А на ўсе тамы? І Карл Маркс таксама-ж

пісаў. І Энгельс. І Гегель нейкі. І Авенарыус нейкі. Таксама, Кажуць, ведаць трэба. А яшчэ загадаюць усе раманы прачытаць. А іх-жа напісана, відаць, тысяч некалькі. (Да Клаўдзіі.) Колькі, ты думаеш, напісана раманаў?

КЛАУДЗІЯ (*індыферэнтна*). Добрых мала.

ЧАРНУХА (*сам з сабой*). Што ён ад мяне хоча? У мяне практыка, вопыт ёсць. Будаваць умею. Што трэба—з-пад зямлі дастану, суседа ашукаю—і ў яго вазьму. Усё — для справы! Дзе ведаў няма — там чуццём, там нахрапам вазьму. Завошта-ж ён мяне ваяводам абазваў? Невукам абазваў. Вяльможай. Не хадзіў на партыйныя сходы? Дык я-ж заняты. Членскія ўзносы праз сакратаршу пасылаў? (Да Клаўдзіі, *занятай іграй на піяніна*.) Што-ж тут такога?.. Не слухаеш. З табой і параіцца нельга.

КЛАУДЗІЯ (*не адрываючыся ад піяніна*). Я слухаю. Вельмі ўважліва.

ЧАРНУХА. Справы ў мяне ўжо добра ішлі. Я каралём быў. Раз у мяне фанды — думаў — у мяне і сіла. Абстаноўка ў мяне была, машына была, харч быў. Непрыгожая толькі, стараватая жонка была. Пажадаў я прыгожую жонку мець...

КЛАУДЗІЯ (*какетліва*). Прыгожую? (*Падумаўшы*.) Як, як ты сказаў?! Да прыгожай мэблі табе нехапала прыгожай жонкі?! (*Паднялася*.) Ты хадзіў па магазінах і адначасова выбіраў сабе новыя штаны і новую жонку? Ты не кахаў мяне, значыць? А кожны дзень падсылаў пісулькі. (*Узяла сумку, дастала з яе пісьмо*.) Вось такія.

ЧАРНУХА. Пакажы, пакажы. (*Узяў пісьмо, чытае*.) «Дарагая Клаўдзечка...» Правільна, мае словы... «Хочаш мець заможнае, культурнае і свабоднае жыццё — дай руку. Пераходзь у мае шэсць пакояў з трыма піянінамі. Сохну па табе ад каханья...» Верна, мой стыль. «... Яшчэ раз сохну. Да магілы твай Дарафей». (*Працягнуўшы рукі, ідзе насустрач Клаўдзіі*.)

КЛАУДЗІЯ. Не падыходзь. Хопіць мне цябе і на адлегласці. (*Садзіцца ў гушкалку.*) Думала я, што ўсё жыццё можна прагойдацца вось так, як на хвалях. Цягнулася да цябе, лічыла: Чарнуха—чалавек моцны, з такім не прападзеш...

ЧАРНУХА. Што, памылілася?

КЛАУДЗІЯ. А што цікавага ў нашым з табой жыцці? Вось гэтыя рэчы? (*Пауза.*) Даставай іх яшчэ больш!

ЧАРНУХА. Яшчэ больш?

КЛАУДЗІЯ. Яшчэ больш. Навошта — я не ведаю. Для чужога вока, напэўна. Каб такіх рэчаў, як у нас, ні ў кога не было. Няхай зайздросцяць! Няхай! Даставай!

ЧАРНУХА. Дастану. А далей?

КЛАУДЗІЯ (*нібы адумаўшыся*). А далей... Сапраўды, што-ж далей?

ЧАРНУХА. Клаўдзечка! (*Прабуе абняць Клаўдзію.*)

(Адбіваючыся рукамі, ціснучыся да сцяны, Клаўдзія выбягае ў бакавыя дзверы.)

Бяжы... Прыбяжыш! Кроў з носу! (*Імгненне ён стаіць у задуменні, потым падыходзіць да буфета і налівае шклянку гарэлкі. П'е. Налівае яшчэ, але ставіць шклянку назад. Падыходзіць да гушкалкі, у якой сядзела Клаўдзія.*) Не хвалойцеся, Клаўдзія Сяргееўна. Беражыце здароўе — яно чаго-небудзь варта. Пагаворым паціху, лагодна, быццам мы не муж і не жонка. (*Садзіцца ў крэсла побач з гушкалкай, звяртаючыся да яе, быццам там сядзіць чалавек.*) Чаго ён чэпіцца? Ён-жа ўсю маю сістэму разбурыў. Навошта? Цэнтр заданне даў? Даў! Па заданню і дзейнічай. Чаго на ражон лезці? Ворагаў мы разбілі? Разбілі. Другія не сунуцца! Куды гэтак спяшацца? Правільна, Клаўдзія Сяргееўна? І яшчэ. Чуў я неяк адну лекцыю. Не ўсё, што ў ёй гаварылася, у памяці асталося. Помню, як лектар тады сказаў: новае перамога. Што-б ні было—новае перамога. Кроў з носу! Чаго-ж нам са скуры лезці, раз даказана, што новае перамога?

(Стук у дзверы. Чарнуха хутка ўзяў кнігу.)

Можна.

(Увайшоў Зелянцоў.)

ЗЕЛЯНЦОЎ. Не ўспомню: бачыліся сёння ці не.

ЧАРНУХА. Сёння? Не, не бачыліся.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Тады — здароў!

ЧАРНУХА. Здароў!

ЗЕЛЯНЦОЎ (прыглядаючыся). Не зусім, здаецца.
Нешта ты млявы нейкі...

ЧАРНУХА (пацягваючыся). Нядзіва. Некалькі га-
дзін упадрад не разгінаюся. Ведамі вось авалодваю.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Падзейнічала, значыць...

ЧАРНУХА. Што падзейнічала?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Размова з Сокалавым. Чуў. Ведаю, як
ён цябе прапсочыў. За тэорыю.

ЧАРНУХА (абурана). Нагаворы ўсё. Не псочыў ён
мяне. І не за тэорыю. Проста па-таварыску раіў больш
раманаў чытаць. З імі ў мяне сапраўды няўвязка. На-
конт-жа тэорыі я нават з самім Сокалавым паспрачацца
магу. Дарма, што ён вышэйшую партыйную школу скон-
чыў і, як яна называецца... дысертацыю піша.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Не мані. Сорамна прызнацца — ты і
выкручваешся... Можна-б сесці запрасіць?

ЧАРНУХА. Сядай. Сесці ёсць дзе.

ЗЕЛЯНЦОЎ (сеішы). Мне таксама ўляцела.

ЧАРНУХА. Ага, ты-ж на бюро быў. Ну, як, што?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Што... Такая прыпарка была...

ЧАРНУХА. Ёсць прыпаршчыкі, дык і прыпарка бу-
дзе. Вінаваты?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Вінаваты. На работнікаў-жа маёй сіс-
тэмы пракуратура тры справы завяла.

ЧАРНУХА (іранічна). Тры? Тры жулікі на такі горад?
На сто тысяч насельніцтва? Ну, ведаеш, гэта не вышэй
нормы. Тут і вэрхалу не было чаго падымаць.

ЗЕЛЯНЦОЎ. А вось-жа паднялі. І лічу я, што правільна паднялі. Правільна.

(Пауза.)

Сокалаў гаварыў. Ды так. Стукнула мне пайсці да яго па пытанню бочак. І пра гэтае ўспомніў. За слабасць партыйнай работы крыў, за тое, што работнікаў дрэнна выходзіла, што самі дрэнна вучымся.

ЧАРНУХА. Выходзіць, што і цябе, звычайнага гандлёвага чыноўніка, у прафесары цягнуць! Ну-ну!

ЗЕЛЯНЦОЎ. Да прафесара не дацягну. А вучыцца трэба. Што датычыць мяне, то я, здаецца, зразумеў гэта. Хопіць на сваё рабоча-сялянскае паходжанне ківаць. Не той час. І колькі можна?

ЧАРНУХА. Вучыцца, канешне, трэба. Толькі дзе-ж час узяць, каб усё ўведаць? Я так лічу: колькі ні вучыся — усёроўна ўсяго ведаць не будзеш. Супроць марксізма-ленінізма я не выступаю. Яго сапраўды ведаць трэба. Я і ведаю. Ад астатніх-жа навук, будзьце ласкавы, вызваліць мяне. Не гады. Кацялок ужо не так варыць. Я з ім (паказвае на галаву) часта па душах размаўляю. «Кінь ты, гаворыць, мардаваць мяне. Сваё, гаворыць, я чэсна адслужыў, хоць і нявучаны».

ЗЕЛЯНЦОЎ. Дзіўна. Усё тваім голасам гаворыць...

ЧАРНУХА. Сып, чарговы прапаведнік.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Можна мае словы і не крануць твайго чарапка. Але я скажу. (Пауза.) Месца я сабе сёння не знаходжу. Думаю... Крытыкавалі-ж мяне. Моцна. І з толкам. Значыць, трэба прыслухацца і рабіць неяк па-іншаму. Дай, думаю, да Чарнухі, да суседа свайго зайду. Яго-ж таксама ў работу бралі. Параімся разам. Але, бачу я, сусед мой не асабліва любіць да крытыкі прыслуховацца.

ЧАРНУХА. А хто мяне крытыкаваў? За што? Я сваю справу ведаю. Абыўдуся і без дарадчыкаў... Можна і ты збіраешся крытыкаваць мяне?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Збіраюся.

ЧАРНУХА. За што?

ЗЕЛЯНЦОЎ. За тое хоць-бы, што пра людзей, пра рабочых сваіх дрэнна клапацішся.

ЧАРНУХА. А ты адкуль гэта ўзяў?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Адкуль? Мне і за цябе папала. Колькі разоў прасіў цябе, каб хутчэй магазіны ў пасёлку будаваць? А што ты мне адказваў? «Нічога, магазіны ў горадзе ёсць. Не цяжка прагуляцца. У мяне больш важныя аб'екты ёсць».

ЧАРНУХА. А цяпер і наогул невядома, калі закончым іх.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Думаю, што вельмі хутка.

ЧАРНУХА. Гэта ад цябе залежыць? Ты іх будуеш?.. Ды ты ведаеш, што пры тых парадках, якія ўстанавіць на будаўніцтве некаторыя хочуць, мы нічога будаваць не зможам?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Я чуў, што там добрыя парадкі ўстанаўляюцца.

ЧАРНУХА. А ты адкуль гэта ведаеш? Што ты ў будаўнічай справе разумееш? І ты мяне вучыш?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Што-ж... Думаў параіцца. Нельга з табой параіцца. Не ўмееш ты, Дарафей Антонавіч, смела праўдзе ў вочы глядзець. Не ўмееш. І не хочаш.

ЧАРНУХА. Хопіць! Выслухаў я тваю асветніцкую казань. Папярок горла я ўсім вам стаў. Зайздросна, што жыць умею.

ЗЕЛЯНЦОЎ. Жыць трэба ўмець... Але, думаю, пра цябе гэта сказаць нельга... Завёў вось гэты *(паказвае на абстаноўку пакоя)* мэблевы магазін. Сям'ю кінуў. Такою цвёрдаю скурай аброс, што не прабіць. Абываталем стаў. Гэтак і ў тыраж не цяжка выйсці. Вось знімуць з работы...

ЧАРНУХА. Ты знімеш?.. Чаго ты прышоў? Што ты ад мяне хочаш?

ЗЕЛЯНЦОЎ. Думаў я, што ты гэта зразумееш... Не разумееш. Тым горш. *(Пайшоў да дзвярэй.)*

ЧАРНУХА. Зелянцоў, пачакай!

(Зелянцоў вышаў. Крадучыся, устрывожаная, з бакавых дзвярэй вышла Клаўдзія, спынілася за спіною Чарнухі, які стаяў, апусціўшы галаву. Чарнуха павярнуўся, убачыў Клаўдзію.)

КЛАЎДЗІЯ. Пра што ён з табою размаўляў?

ЧАРНУХА. Звычайныя службовыя гутаркі.

КЛАЎДЗІЯ. Не прыкідвайся. Я ўсё падслухала.

ЧАРНУХА. Шпіённі? За ўласным мужам?!

КЛАЎДЗІЯ. Чаго ён табе пагражаў? І за што цябе могуць зняць з работы?

ЧАРНУХА *(прыхінаючы Клаўдзію да сябе)*. Глупства. А калі і сапраўды знімуць з работы? Што гэта, дрэнна? Я ўжо сваё адпрацаваў. Час і ў цяньку ахаладзіцца. А то ўсё на гарачыні ды на спякоце.

КЛАЎДЗІЯ *(задумліва)*. А я думала, што ты моцны чалавек, што з табою лёгка па жыццю ісці...

ЧАРНУХА *(не звяртаючы ўвагі на сказанае Клаўдзіяй)*. Атрымаю я адпускную. Пакладзем уласныя рэчы на ўласную аўтамашыну. Сядзем, як вольныя ад усяго людзі. І паедзем у вёску. Спытаюць людзі, тут хто жыве? Чарнуха, скажучь, пенсіянер, ветэран. А навокал—улонне прыроды. Рэчка. Трава духмяная.

КЛАЎДЗІЯ *(істэрычна)*. Не паеду я нікуды. Губіш ты мяне...

ЧАРНУХА. А хіба я куды-небудзь паеду? Калі я нагамі ўпруся — цяжка мяне з месца спіхнуць. Я супраць Сокалава ўсіх заказчыкаў, увесь горад настрою. План трашчыць, мы ўжо не выконваем яго і напалавіну. А гэта значыць, што я выйграю. Я такую кашу завару! Прызнаюся табе: у міністэрства пайшоў пакет. І міністэрства, бясспрэчна, стане на мой бок. Я дзейнічаю правільна. Правільна! І ты ўбачыш гэта.

Заслона.

КАРЦИНА 4-я

Будаўнічая пляцоўка. Справа — разрез памяшкання канторы ўчастка (*памяшканне барачнага тыпу*). Каля сцяны — стол і некалькі лавак. На сцяне — эскіз прыгожага будынка. На эскізе надпіс: «Гарадская больніца. Хірургічны корпус». Побач надрукаваная буйная аб'ява: «Клуб будаўнікоў. Каляндарны план работы. 25 красавіка. Лекцыя П. І. Коржа аб метадах стаханаўскай работы. 3 мая. Лекцыя галоўнага інжынера А. В. Каласкова «Новае ў будаўнічай практыцы». 6 мая. Даклад сакратара ГК КП(б)Б П. П. Сокалава «Аб міжнародным і ўнутраным становішчы Совецкага Саюза». 7 мая. Канцэрт мастацкай самадзейнасці будаўнікоў». Побач шырокі разлінаваны ліст з загаловам: «Выкананне работ будаўнічым трэстам». Чырвоная лінія ідзе на ўзроўні лічбы «100%». Злева на пляцоўцы — рог будынка, выведзенага да аконных проймаў другога паверха (*сцены з сілікатнай цэглы*). У адну з проймаў з зямлі падымаюцца сходні з лёгкімі поручнямі па баках. На сцяне чырвонае палотнішча «Слава лепшаму муляру горада Пракопу Іванавічу Коржу!» На будоўлі чуюцца неразборлівыя галасы людзей, шум транспарцёра.

У канторы Чарнуха і Ірына.

ЧАРНУХА (*крычыць*). Прашу зразумець гэта, таварыш інжынер!

ІРЫНА. Хацелася-б, каб і таварыш Чарнуха зразумеў некаторыя рэчы. Мы распрацоўваем і ўводзім стройную тэхналагічную сістэму ўсяго гарадскога будаўніцтва. Пры гэтай сістэме ні адзін, нават самы нязначны ўчастак не мае права ні на хвіліну выбіцца з рытма. У нас-жа, на жаль, многа такіх участкаў, якія яшчэ ніяк не могуць увайсці ў гэты рытм. З-за саматужніцтва, з-за адеутнасці прасцейшых механізмаў.

(*Ірына вышла, за ёй — Чарнуха. З проймаў акна вышлі работніцы Люба і Вера і па сходнях спускаюцца ўніз.*)

ЛЮБА. Цяпер зразумела, што сёння за дзень? Таварыш Корж такія рэкорды дае!

(*Праз дзверы, што выходзяць на пляцоўку, работніцы ўваходзяць у памяшканне канторы.*)

Няма нікога.

ВЕРА. А скажы, Люба, чаго ён так гоніць?

ЛЮБА. Я-ж табе, Верка, гаварыла. Узяўся ён усіх муляроў па-сапраўднаму працаваць навучыць.

ВЕРА. Навучыць?

ЛЮБА. Навучыць! Не прыкмячаеш, а ён цябе першую навучыў.

ВЕРА. Я яго толькі сёння ўбачыла. Нават не размаўляла з ім.

ЛЮБА. Няважна. Учора за такі-ж час колькі мы цэгля паднялі? Тысяч дваццаць? А сёння?

ВЕРА. Тысяч дваццаць ды яшчэ столькі.

ЛЮБА. А кажаш, што не навучыў.

(Праз дзверы, што вядуць у кантору з-за куліс, убягае Чарнуха.)

ЧАРНУХА. А вы тут чаго, сарокі?

ЛЮБА. Зноў цэгля няма. Не працуем, а...

ВЕРА. Проста сорам. Выйдзе Коржык на сцяну, паглядзіць на нас і скажа: «Эх, дзевачкі! Такія дзевачкі. А цэгля ў мяне мала». Таварыш начальнік, мы тормазам быць не можам. Сёння такі дзень! Вы ўжо, таварыш начальнік, дайце загад пра цэглу.

(Праз тыя-ж дзверы, што і Чарнуха, увайшоў прараб Макар Макаравіч.)

ЧАРНУХА *(да прараба)*. Макар Макаравіч, чаму рабочыя прастойваюць?

МАКАР МАКАРАВІЧ. Падвоз цэгля малы. А сёння яе столькі трэба! Усе патрабуюць: «давай ды давай!»

ЧАРНУХА. Усё ясна. Вось яна — дапамога таварыша Радзіна. Сарваў машыны на сяўбу. І селі макам.

МАКАР МАКАРАВІЧ. Машыны тут, выбачайце, не да слова.

ЧАРНУХА. Як не да слова?

МАКАР МАКАРАВІЧ. На больніцу сілікатная цэгла ідзе. Мы яе не машынамі, а цягачамі возім. Са станцыі.

ЧАРНУХА (*збянтэжана*). Хіба? Забыў.

МАКАР МАКАРАВІЧ. З тыдзень яшчэ памучымся.

ЧАРНУХА. А праз тыдзень?

МАКАР МАКАРАВІЧ. Інжынеры абяцалі, што праз тыдзень вузкакалейка працаваць будзе.

ЧАРНУХА. Якая вузкакалейка?

МАКАР МАКАРАВІЧ. Тая самая, на якую вы, выбачайце, рабочых даваць не хацелі.

ЧАРНУХА. Не хацелі... А што ты тут стаіш? На цэглу нажмі!

(Макар Макаравіч, Люба і Вера выходзяць на пляцоўку і ідуць за рог дома.)

ЧАРНУХА. Не. Я і месяца такой ліхаманкі не вытрываю. Адна надзея на міністэрства.

(Пачуўся грукат цягача і змоўк. Чарнуха вышаў на пляцоўку. У пройме акна паказаліся Каласкоў і Ірына. Яны апускаюцца ўніз. З-за рогу дома вышаў Макар Макаравіч.)

МАКАР МАКАРАВІЧ. Цэгла прывезена. Усё ў парадку.

ІРЫНА. Не ўсё ў парадку. Нешта шафёр каля дзяўчат доўга бавіцца.

МАКАР МАКАРАВІЧ. Дапамагае цэглу згружаць. Каб хутчэй назад вярнуцца.

ІРЫНА. У вас тут павінен быць запасны прычэп. Прывёз, пакінуў груз і з новым прычэпам — назад.

МАКАР МАКАРАВІЧ. Так яно было-б хутчэй. Толькі другога прычэпа няма.

КАЛАСКОЎ. Я аддаваў распараджэнне перакінуць яго сюды з гасцініцы.

ЧАРНУХА. Я адмяніў гэтае распараджэнне.

КАЛАСКОЎ. Вам вядома, што мы канцэнтруем сілы на галоўных аб'ектах?

ЧАРНУХА. А якія яны — галоўныя? З мяне ніхто не здымаў адказнасці ні за адзін аб'ект. Акрамя тых, за якія вы ўзяліся.

(Макар Макаравіч па сходнях падняўся на дом.)

Селі макам? Ёсць на аб'ектах рабочыя?

ІРЫНА. Рабочых, сапраўды, нехапае.

ЧАРНУХА. Дзе мы іх возьмем?

КАЛАСКОЎ. Іх дасць Корж.

ІРЫНА. Ёсць і яшчэ шляхі. Сёння я тут вяду ханаметраж работы. Я дакажу вам, што можна ледзь не ўдвая ўшчыльніць рабочы дзень. Альбо яшчэ...

(Чарнуха, Каласкоў і Ірына зайшлі ў памяшканне канторы.)

Гэта-ж такое саматужніцтва! Больш палавіны ўсіх нашых рабочых заняты на пагрузцы, разгрузцы і транспартыроўцы будаўнічых матэрыялаў. А можа і павінна быць занята толькі дзесятая частка. А вы пытаецеся: дзе ўзяць рабочых...

ЧАРНУХА. Ну, і як іх узяць?

ІРЫНА (разгортваючы скрутак паперы і падаючы яго Чарнуху). Вось тэхналагічныя схемы. Тут паказаны шляхі арганізацыі бесперагрузчай транспартыроўкі матэрыялаў.

ЧАРНУХА. Цікава. Так... Так... Але, наколькі я разбіраюся, патрэбны новыя механізмы. Дзе іх узяць?

ІРЫНА. Многія з іх можна зрабіць на месцы.

ЧАРНУХА. Зноў зрабіць на месцы! Вы мне яшчэ папрайце арганізаваць у трэсце майстэрню па штопцы панчохаў і рамонту прымусоў.

ІРЫНА. Навошта-ж такая крайнасць?

ЧАРНУХА. Па-вашаму, мы ўсё павінны рабіць, толькі не будаваць. Не. Мы будзем займацца сваёй справай. А хто перашкаджаць будзе—з дарогі прэч!

(Уваходзіць Макар Макаравіч.)

МАКАР МАКАРАВІЧ (да Каласкова). Так, як вы сказалі, з перакрыццямі не атрымоўваецца.

КАЛАСКОЎ. Як не атрымоўваецца?

ІРЫНА (да Макара Макаравіча). Пойдзем. Яшчэ растлумачу, як трэба зрабіць.

(Ірына і Макар Макаравіч выходзяць.)

ЧАРНУХА. Дзіўна. Нібы мяне тут і няма. (Перамяніўшы тон.) Даўно збіраюся пагаварыць па душах. Што мы не падзялілі? Ну, была паміж намі вайна. На ўсёй-жа зямлі вайна была. А скончылася — увесь свет замірацца пачаў.

КАЛАСКОЎ. Не прыкмячаю.

ЧАРНУХА. Яно верна, капіталізм. Але нам адзін супроць другога чаго ісці?

КАЛАСКОЎ. Розныя мы людзі. І не будзе, відаць, паміж намі міру. Працаваць з табой нельга.

ЧАРНУХА. Не са мной, а з табой. Дзейнічаеш так, быццам не я, а ты — начальнік трэста. Хто пра вузкакалейку рашэнне маё адмяніў?

КАЛАСКОЎ. Пакуль вы тут, я вымушан дзейнічаць явачным парадкам. Да таго-ж, адносна вузкакалейкі ёсць распараджэнне таварыша Радзіна.

ЧАРНУХА (нібы ўзважваючы словы). Пакуль я тут... Цікава. Цікава гучыць. Чакаеш, значыць, калі мяне таго, пад адкос? А яшчэ невядома, хто пад адкос паляціць. Нарабілі вы ўжо са сваім Сокалавым. (Падбег да сцяны, дзе вісіць ліст з загаловак «Выкананне работ будаўнічым трэстам».) Вось дзе ішла яна, радасная чырвоная лінія! Па прыгожай лічбе. А цяпер? (Рэзкім рухам ад канца чырвонай лініі ён правёў уніз чорную лінію да ўзроўню лічбы «50%».) Знойдуцца людзі, якія разбяруцца ва ўсёй вашай практыцы. Антыдзяржаўнай практыцы!

(Каласкоў усміхаецца.)

Смейся! А па якой прычыне вы з Радзіным за гэты аб'ект ухапіліся? (Паказвае ў акно на дом.) Да Сокалава пад'язджаеце... Хітра! А можа доктар цесцем яго будзе. Давай цесцю добрае што зробім... А ў якой гэта ролі

выступае Чайка? Што яна, у галоўныя інжынеры выбі-
ваецца?

*(З-за рога дома паявіўся Сямён Захаравіч Чайка і зайшоў
у кантору.)*

ЧАЙКА. Не сядзіцца. Такія справы тут робяцца! Пры-
кідваў я раней, што буду мець новае памяшканне гэтак
праз год — два. Тэрмін невялікі, але крыўдны. А сёння
гляджу... Гэта-ж тыдняў праз колькі я напасёлам буду.
Новы хірургічны корпус! Свая лабараторыя!

КАЛАСКОЎ. Без лабараторыі, відаць, і доследаў не
пачыналі?

ЧАЙКА. Не скажу, каб зусім не пачынаў. Такая ціка-
вая фракцыя наклёўваецца. Вельмі. Цудоўны прэпарат
можа атрымацца... Значыць *(паказвае на дом)* праз не-
калькі тыдняў можна будзе ўсяліцца?

ЧАРНУХА. Абавязкова.

ЧАЙКА *(да Чарнухі)*. Дзякую. Вельмі дзякую! *(Цісне
Чарнуху руку.)*

ЧАРНУХА *(з апаскай пазіраючы на Каласкова)*. За-
вошта дзякаваць? Звычайную справу робім.

ЧАЙКА. Звычайную? Не, сокал мой, не звычайную.
Гэта *(паказвае на дом)* гордая справа. Такая справа, пра
якую ўсім сэрцам спяваць хочацца. *(Змяніўшы тон.)* Па-
грозу сваю здымаю. Паявіцца які-небудзь рачок ці яз-
вачка — міласці прашу. Выдалім толькі тое, што трэба.
І нічога лішняга. Пакуль!

*(Чайка выходзіць з канторы на пляцоўку і ідзе за рог дома.
У дзверы, што вядуць за кулісы, вышаў Чарнуха. Праз гэтыя-ж
дзверы ўвайшоў Падгайскі, а з пляцоўкі — Грына Сямёнайна.)*

КАЛАСКОЎ *(да Падгайскага)*. Што новага?

ПАДГАЙСКІ. З міністэрства атрымана тэлеграма.
І ў ёй зусім правільна патрабуецца, каб мы выконвалі
план. Гэта-ж козыр супраць усіх нас! *(Паказай на ліст
«Выкананне работ будаўнічым трэстам».)*

ІРЫНА. Козыр сур'ёзны.

КАЛАСКОЎ. З-за яго нам могуць прапанаваць перадаць лейцы другім...

ПАДГАЙСКІ. Могуць. Хто нам даў права не выконваць план?

ІРЫНА. Але мы свядома пайшлі на кансервацыю многіх аб'ектаў... Вы адмаўляецеся ад усяго таго, за што мы ўзяліся?

ПАДГАЙСКІ. Адмаўляецеся? А хто даў нам права адмаўляцца ад смелых рашэнняў? Мы павінны знайсці ўсе сродкі неадкладна падняць план.

(Уваходзіць Кацярына Іванаўна — жонка Коржа. У яе руках — перавязаныя ручніком гаршочкі. Аразу-ж — стомленая, раззлаваная — яна села на лаўку.)

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Без ног асталася. Увесь горад абыйшла. «Ён, Кажуць, тут пазаўчора, учора працаваў, а сёння дзе — не ведаем». Ох, знайду я яго! Затрашчыць русы пракопаў чуб... Не тут мой чалавек працуе?

ПАДГАЙСКІ. Тут, Кацярына Іванаўна, тут.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА *(да Падгайскага)*. Гэта ты яго, Данілавіч, зводзіш. Сусед называецца.

ПАДГАЙСКІ. Як-жа я зводжу яго?

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Мне яшчэ самой у хаце стары патрэбен. А ты яго — на рэкорды цягнеш.

ПАДГАЙСКІ. Не, ён сам.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Сам... А ўчора да яго прыходзіў? Прыходзіў. Да поўначы засядалі? Засядалі. А сёння і абедаць не прышоў.

ПАДГАЙСКІ. Абедаў ён.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Дзе?

ПАДГАЙСКІ. У сталоўцы.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Маніш.

ІРЫНА. Верце. Я таксама з ім абедала.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА *(недаверліва паглядзеўшы на Ірыну)*. Вядома. Ты маладзейшая. Ён з табой і абедает.

КАЛАСКОЎ. І чаго добрага, закахаецца яшчэ.

КАЦЯРЫНА ІВАНАУНА. А што ты думаеш? Ён яшчэ баявы дзядок. Дзе ён? Што ён робіць?

ПАДГАЙСКІ. Твой Пракоп Іванавіч вялікую справу робіць. Ён і сам — вялікі чалавек. А ты яго русы чуб трапануць хочаш.

КАЦЯРЫНА ІВАНАУНА. І трапану! Вядзі мяне да тэтага вялікага чалавека.

ПАДГАЙСКІ. Ручку! (*Узяў Кацярыну Іванаўну пад руку.*) Толькі ведайце: Пракопа Іванавіча крыўдзіць не дам.

(Падгайскі і Кацярына Іванаўна выходзяць.)

КАЛАСКОЎ. Жонка — гэта сама строгасць. Вучыцца, Ірына Сямёнаўна.

ІРЫНА (*смеючыся*). Як з чубам абыходзіцца?

КАЛАСКОЎ. Важна ўмець.

(Уваходзяць Радзін і Чарнуха.)

ЧАРНУХА. Так я больш не магу. Ясна. Астацца павінен хто-небудзь адзін: я альбо Каласкоў.

РАДЗІН. Калі сапраўды вы не зможаце астацца ўдвох, астанецца адзін. Лепшы.

ЧАРНУХА. А вы ўжо ведаеце, хто лепшы?

РАДЗІН. Прыблізна.

ЧАРНУХА. Каласкоў — анархіст. Адкрыта гавару яму. Чэсна.

РАДЗІН. Таварыш Каласкоў дзейнічае правільна. Аб першачарговых аб'ектах, аб размеркаванні сіл і матэрыялаў горсовет пастанову прыняў?

ЧАРНУХА. Прыняў.

РАДЗІН. А да цябе яна не мае адносін?

ЧАРНУХА. Думаю, што яна будзе адменена.

РАДЗІН (*стрымліваючы сябе*). Эх, ты... Галава... Дык вось, сёння-ж, у дваццаць ноль-ноль, далажыць горсовету, як выконваецца яго рашэнне.

ЧАРНУХА. Далажыць магу. І не ў дваццаць ноль-ноль, а цяпер, адразу. Вось тэлеграма з міністэрства *(падае Радзінку паперку)*. Сказана ясна: калі трэст не будзе выконваць план — мяне знімуць з работы.

РАДЗІН. Пытанне пастаўлена правільна.

ЧАРНУХА *(абурана)*. Вы ўсе гэтага жадаеце!

РАДЗІН. Мы ўсе жадаем, каб таварыш Чарнуха правільна ўбачыў магчымасці выканаць план.

ЧАРНУХА. Ён іх бачыць. Трэба аднавіць у трэсце заведзеныя мною парадкі, вярнуцца на спыненыя аб'екты. У горадзе-ж будаўніцтва амаль спынена. Вось крык аб гэтым *(дастае з папкі кіпу розных паперак)*. Гэта перасланыя мне пісьмы і тэлеграмы заказчыкам у міністэрства. Што мы адкажам заказчыкам?

РАДЗІН. Адкажам, што пастараемся закончыць іх аб'екты раней занадта расцягнутых тэрмінаў, вызначаных планам.

ЧАРНУХА. Нават так?! У мяне няма ніякіх падстаў паверыць у гэта.

РАДЗІН. А вась гэта праява сур'ёзнай тваёй хваробы. Ты знаходзішся ў палоне наяўных фактаў і зусім не лічышся з фактамі, якія будуць мець месца.

ЧАРНУХА. Хвароба, хвароба... Вы ўсе — супроць мяне. Сагнуць хочаце. Але не ўдасца! Думаю, што ў гэтую справу ўмяшаецца і Цэнтральны Камітэт партыі. Заява туды пайшла ўжо.

(У памяшканне канторы ўвайшоў Сокалаў.)

СОКАЛАЎ. Не спазніўся?

КАЛАСКОЎ. Якраз. Змена канчаецца.

СОКАЛАЎ. Пайшлі.

(У гэты час на прыднэй сцяне будынка паявіўся Корж і разам з ім некалькі рабочых.)

І-ы МУЛЯР. Значыць так, Пракоп Іванавіч, і класці?

КОРЖ. Пытаеш... А як інакш? Лепш прыдумаеш, тады па-твойму рабіць будзем. Для парадку.

(Сокалаў, Радзін, Ірына, Каласкоў і Чарнуха выходзяць на пляцоўку, ідуць к дому.)

ПАДКОЎКА *(на сцяне)*. Тлумачыш ты добра. Толькі не сказаў пасля якой тысячы, дарагі Пракопе, язычок высоўваеш?

КОРЖ. Цёмны ты чалавек, Ігнат. Як лес. Прозвішча тваё Падкоўка. А якая ў цябе самога падкоўка? Пры маім метадзе не стомішся. А ты гарбом бярэш. Ад гэтага і толку не вельмі многа і захрыбеціна ные. А тут мазгавання больш. Майстэрства. *(Уніз.)* Маё шанаванне!

СОКАЛАЎ *(да Коржа)*. Колькі?

КОРЖ. Не лічыў.

СОКАЛАЎ. Хітруеш, Пракоп Іванавіч.

(Сокалаў, Ірына, Каласкоў, Радзін і Чарнуха падняліся на сходнях на дом. Непадалеку загуў завадскі гудок.)

КОРЖ. Кончылі.

(На пляцоўку перад домам збіраюцца рабочыя. Гарманіст зайграў марш. Па сходнях ідуць Корж, Кацярына Іванаўна, Сокалаў, Радзін, Каласкоў, Ірына, Падгайскі, Чарнуха, рабочыя.)

1-ы МУЛЯР *(да Коржа)*. Дакладай!

2-і МУЛЯР. Каб відаць было, як сустракаць.

1-ы МУЛЯР. Чаркаю ці сваркаю.

КОРЖ *(прытыніўшыся і паглядзеўшы на Макара Макаравіча, які стаіць у аконнай пройме)*. Колькі?

МАКАР МАКАРАВІЧ. Магу далажыць. *(Гледзячы на паперку.)* Сёння наш лепшы стаханавец Пракоп Іванавіч Корж, атрымаўшы шырокі фронт, прымяняючы перадавы метады кладкі, выпрацаваў пятнаццаць норм.

КОРЖ. Вось і ўвесь мой даклад.

(Шумныя воплескі. Галасы: «Качаць яго!» Дзесяткі рук схпілі Коржа на сходнях, паднялі і, вынесшы на сярэдзіну пляцоўкі, пачалі качаць.)

ГАЛАСЫ — Вышэй сцяны яго!

— Каб зверху на дом паглядзеў!

— Каб яшчэ лепш угару ішоў!

— Ура!

(На пляцоўцы з'явіўся Чайка. Ён праціснуўся ў натоўп, але да Коржа не дабраўся. А калі Коржа паставілі на ногі, Чайка стаў перад ім твар-у-твар.)

КОРЖ *(аціраючы пот)*. Потам працяло.

ЧАЙКА. Пот — натуральная з'ява чалавечага арганізма. *(Раптам кінуўся да Коржа, абняў яго, пляшчотна паглядзеў у вочы.)* Дзякую!

КОРЖ. За што, доктар?

ЧАЙКА. За тое, што рукі такія маеш.

КОРЖ *(разглядаючы рукі)*. Звычайныя. Як ва ўсіх.

ЧАЙКА. Толькі не ва ўсіх яны так работу робяць.

КОРЖ. Трэба душэўнае слова рукам сказаць. Скажы ім слова такое — усё зробіць, горы перавернуць. *(Да Сокалава.)* Так, Павел Пятровіч?

СОКАЛАЎ *(выходзячы на сярэдзіну)*. Сябры! Вось стаіць перад вамі *(паказвае на Коржа)* звычайны савецкі рабочы чалавек. Што ён, асілак? З выгляду — не...

ПАДКОЎКА. З выгляду? Ат. У кішэню схаваць можна.

КОРЖ *(распрамляючыся)*. Паспрабуй! Кішэня лопне.

СОКАЛАЎ. А вось-жа сёння таварыш Корж за пятнаццаць чалавек зрабіў. За пятнаццаць чалавек! Ёсць-жа і такія людзі, што ледзь за сябе ўпраўляюцца. А няўжо мы не можам усе так, як Пракоп Іванавіч, працаваць?

МАҚАР МАҚАРАВІЧ. Сёння, выбачайце, на аб'екце ўжо два чалавекі па тры нормы далі, а таварыш Пташкін — чатыры з палавінай.

ПТАШКІН. Непарадкаў толькі шмат: то цэглы, то рошчыны нехапае. Паставіў чалавека працаваць — дай яму ўсё, што для работы патрэбна...

ГОЛАС. Хай начальнік пра гэта скажа.

ЧАРНУХА. Што-ж тут гаварыць? Прымем меры. Толькі, самі ведаеце, нехапае шмат чаго. Цяжкасці...

ГОЛАС. Старая песня.

КАЛАСКОУ (*горача*). Мы ўводзім строгі сутачны графік. Гэта — па-першае... З цэглай затрымкі не будзе— хутка атрымаем яе з уласных заводаў. Па-другое... З-за рошчыны таксама стаяць не будзем — пайшла ў справу цэмянка, хутка пусцім бетонны завод. Па-трэцяе...

ПТАШКІН. Знойдзеца, Андрэй Васільевіч, і чацвертае, і пятае, і шостае. Мы ў вас верым. Моцна.

ПАДКОЎКА. Толькі вось аб чым начальства не сказала. (*Да Сокалава.*) Калі на даваенную дзірку паясы адпусцім?

СОКАЛАЎ (*да Падкоўкі, які стаіць праз некалькі чалавек*). Ідзі бліжэй, пагутарым.

ГАЛАСЫ — Ідзі!

— Каб усім відаць было, як схуднеў.

— Схуднеў, за дзяўчатамі бегаючы.

(*Падкоўку — чырвонашчокага, ладнага хлапца — вытхнулі на сярэдзіну, да Сокалава.*)

СОКАЛАЎ. Як клічуць?

ПАДКОЎКА. Ігнатам.

СОКАЛАЎ. А па бацьку?

ПАДКОЎКА. Максімаў.

СОКАЛАЎ. Што-ж табе адказаць, Ігнат Максімавіч? Пытанне тваё правільнае. На якую дзірачку пояс да вайны насіў?

ПАДКОЎКА (*збянтэжана, паказваючы на пояс*). На гэтую, а цяпер — на гэтую. Праз дзве дзіркі скочыў.

СОКАЛАЎ. Адлегласць сапраўды велікаватая. Але, павінен сказаць, не смяртэльная. Наогул, і тым больш у даным выпадку. (*Да Падкоўкі.*) Як ты думаеш?

ПАДКОЎКА. Ды я спытаўся проста так, дзеля жарту.

СОКАЛАЎ. Здаецца мне, што не дзеля жарту. Пра

даваеннае мы ўсе ўспамінаем. Усе мы хочам жыць так, як жылі. І хіба толькі так? Лепш, намнога лепш. А хіба гэта само прыходзіць?

ГАЛАСЫ. — Ён хацеў-бы, каб само прышло.

— Каб на талерцы хто паднёс. Ліжы сабе ды і годзе.

ПАДКОЎКА (да сказаўшага). Пляцеш, а што — і сам не ведаеш. Я горш цябе працую? Паўтары нормы выганяю?

КОРЖ. Пахваліўся... Ды мне-б твае гады...

СОКАЛАЎ. ... ды тваё, Ігнат Максімавіч, здароўе. А ты задаеш пытанне так, быццам усё толькі ад начальства залежыць. Многія, відаць, на вайне былі і ведаюць, калі лягчэй вышыню браць. Ведама: калі ўсе, што ў паходзе, на прыступ яе ідуць. Калі ў кожнага адна толькі мэта — узяць вышыню. Так і ў кожнай нашай справе.

ПТАШКІН (на-вайсковаму падцягнуўшыся, падышоў да Сокалава). Хацеў-бы пазнаёміцца. Гвардыі сержант запаса Пташкін.

СОКАЛАЎ. Гвардыі падпалкоўнік запаса.

ПТАШКІН. Пра стратэгію пачуў — і, як чалавек ваенны, не вытрымаў. Мацней рукою зброю сціснуў. Гляджу (глядзіць на руку, у якой кельма) — не вінтоўка, а кельма. Значыць усёроўна... Хачу я сказаць, што і сам вышыні браў. Стратэгіяй і напорам.

КОРЖ. Браў... А ты цяпер бяры!

ГОЛАС. Пэўна. Абгані Коржа. От вышыню і возьмеш.

СОКАЛАЎ. Парада правільная.

ПТАШКІН. Правільная. Згодзен. Персанальна з таварышом Коржам мы яшчэ не дамаўляліся. Цяпер дамовімся. Персанальна. (Да Коржа.) Я, Пракоп Іванавіч, такое рашэнне прыняў: саборнічаць на кладцы.

КОРЖ. Не жартуеш?

ПТАШКІН. З дзяцінства маю сур'ёзны характар. Па руках?

КОРЖ. Калі не жартуеш — па руках!
ПТАШКІН. Усе будзьце сведкамі. *(Да гарманіста.)*
Маэстра, туш!

(Гарманіст зайграў. Пташкін і Корж паціснулі адзін аднаму рукі.)

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА *(падышоўшы да Коржа).*
Гэта-ж трэба! Ты, Пракоп Іванавіч, нібы самы галоўны тут?

КОРЖ. Галоўны ці не галоўны — не ведаю. Я, дарагая Кацярына Іванаўна, на сваім месцы. Моцна стаю. Для парадку.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Парадак ты любіш. Верна. Чаго-ж я злавалася?

ПАДГАЙСКІ. А я што гаварыў? *(Гледзячы на гадзіннік.)* Комуністаў прашу зайсці ў кантору.

(Рабочыя ідуць улыб сцэны. Іграе гарманіст. Чуваць песня:

Горад родны! Падымайся!
К сонцу твой цудоўны шлях.
Раннем росным умывайся,
Песняй звонкай залівайся
Ў парках, скверах і садах.
Для цябе, для ўсёй Радзімы,—
Каб мужнець, дужэць, цвісці,—
Сілы, веды аддадзім мы,
Ўсё, што маем, аддадзім мы—
Падымайся і расці!)

(У памяшканне канторы заходзяць Сокалаў, Радзін, Каласкоў, Ірына, Чарнуха, Падгайскі, Пташкін і два муляры.)

РАДЗІН. А цяпер усё залежыць ад камандзіраў. Усім відаць: шырокі фронт работ стварыць можна.

СОКАЛАЎ. Ваша думка, таварыш Чарнуха?

ЧАРНУХА. Шырокі фронт будзе. Тут спрачацца няма чаго. Кроў з носу! Толькі праз тыдзень будаўніцтва захлынецца без цэглы. Пры такіх тэмпях кладкі нам трэба мець яе разы ў два больш.

СОКАЛАУ. Лічыце разоў у пяць, а то і больш.

ЧАРНУХА. О! У пяць разоў! Нас не выратуе і пуск уласных заводаў. Мне вядома іх вытворчая магутнасць.

СОКАЛАУ. І зусім невядомы сілы людзей, якія там будуць працаваць... (Да Падгайскага.) На аб'екце тры камуністы?

ПАДГАЙСКІ. Тры. І ўсе маладыя.

СОКАЛАУ. Відаць.

ПТАШКІН. Па абліччах?

СОКАЛАУ. Больш па рабоце.

(Пауза.)

Нічога прыемнага сказаць вам пакуль не магу. Крыўдзіцца не раю. Працуеце вы яшчэ не так, як трэба было-б.

ПТАШКІН. Крыўдна, але загадана не крыўдзіцца.

СОКАЛАУ. Не разумею: як гэта здарылася? Стары, беспартыйны Корж наперадзе вас, камуністаў, ідзе.

1-ы МУЛЯР. Ён-жа на мулярскай справе зубы праеў.

ПТАШКІН. У мулярскай справе мы, сапраўды, навічкі.

СОКАЛАУ. Да вайны дзе працаваў?

ПТАШКІН. У канторы. Дэбет—крэдыт. На лічыльніках мог кракавяк сыграць — да таго налаўчыўся.

РАДЗІН (смеючыся). Можна паверыць.

ПТАШКІН. Можна. Так. А вярнуўся з вайны — паглядзеў на свой горад. І ён на мяне паглядзеў. І нібы сказаў: «У кантору пойдзеш? Кракавяк на лічыльніках іграць? А мяне хто падымаць будзе?!» Не пайшоў я ў кантору. Не для гвардыі сержанта канторская работа, таварыш падпалкоўнік...

СОКАЛАУ. Я пачынаю думаць, што Корж мае сур'ёзнага суперніка.

ПТАШКІН. Думаеце, аднаго мяне? (Паказваючы на таварышоў.) І яго, і яго. Усю брыгаду. Нават Ігната — даваенную дзірку. У яго толькі язык дзівакаваты. Тое і робіць, што пытанні задае. З-за ягоных пытанняў я кожны дзень у парткабінет за парадамі бегаю. Але я з

Ігната чалавека выкую. Ён і сам на пытанні адказваць будзе.

КАЛАСКОЎ. Так. Многа ў нас сіл для таго, каб хутка падняць горад!

ЧАРНУХА. Сіл многа. Але скарыстоўваюцца яны не там, дзе трэба.

СОКАЛАЎ. Не разумею.

ЧАРНУХА. Мы правальваем план, бо прадаўжаем займацца не сваёй справай — будуюм цагельныя заводы, адрываем людзей на аб'екты, з якімі можна было-б пачакаць.

КАЛАСКОЎ. На жаль, у нас розныя думкі адносна таго, з якімі аб'ектамі можна пачакаць і з якімі нельга. У нас наогул розныя думкі адносна таго, як арганізаваць будаўніцтва.

ЧАРНУХА. Не адмаўляю. *(Да Сокалава.)* Павел Пятровіч, ці не ясна вам, што з Каласковым працаваць мы не зможам: тут павінен астацца хто-небудзь адзін.

СОКАЛАЎ. Згодзен! Астанецца хто-небудзь адзін. Ці не ясна, таварыш Радзін?

РАДЗІН. Абсалютна ясна.

Заслона.

А К Т Т Р Э Ц І

КАРЦИНА 5-я

Веснавая раніца. Парк на беразе ракі. Кідаецца ў вочы, што старых дрэў у ім зусім мала: некалькі ліп, соснаў і таполяў. Гонка ідуць у рост маладыя дрэўцы — зялёныя бярозкі і ліпы. Праз вецці дрэў відзеён вялікі дом з рыштаваннямі. На пярэднім плане — лаўка каля маладой бярозкі. З-за дрэў выходзяць і ідуць па сцезцы Сокалаў і Ірына. У руках Ірыны кніжка і невялікі букет кветак.

СОКАЛАЎ. Паўтару, каб не забыць. Прайшлі мы алею кахання. За ракой — алея разлукі. Наперадзе — алея ўзаемнасці. А тут — куточак уздыханняў.

ІРЫНА. Думаю, што не забудзецца.

СОКАЛАЎ. Напэўна. Гэта-ж цэлая энцыклапедыя чуллівых назваў. І кім толькі яны прыдуманы.

ІРЫНА. Відаць, гімназістамі. І, бясспрэчна, закаханымі.

СОКАЛАЎ. Выходзіць, што гэта месца толькі для закаханых...

ІРЫНА (*смеючыся*). У такім разе, ці можам мы тут астацца?

СОКАЛАЎ. Я хацеў-бы астацца іменна тут. А вы?..

(Яны падышлі да лаўкі, прыпыніліся.)

ІРЫНА. Я люблю гэты парк. Ён быў такі прыгожы да вайны. Немцы высеклі. Вось зноў садзіць трэба. Бачылі

новую алею? Маіх там пяць дрэў. І тут адно. Хочаце паглядзець?

СОКАЛАЎ. Пра гэта можна і не пытаць.

ІРЫНА. Вось яно! *(Паказвае на прыгожую бярозку, што расце каля самай лаўкі.)*

СОКАЛАЎ. Я так і падумаў.

ІРЫНА. Пасадзіўшы, я наглядала за сваёй бярозкай, як за сястрой. Сумная яна спачатку была. А пасля — усміхнулася, успыхнула ўся зелянінай. І здалося мне, што ад гэтай бярозкі ў горадзе нашым стала святлей.

СОКАЛАЎ. Ірына Сямёнаўна, вы не асабліва спяшаецеся?

ІРЫНА. Не асабліва.

СОКАЛАЎ. Пасядзім тады...

(Ірына і Сокалаў садзяцца на лаўку.)

ІРЫНА. А вы любіце дрэвы?

СОКАЛАЎ. Як усё прыгожае. Асабліва вясновыя сады. Калі яны ўсе ў белай кіпучай квецені. А цяпер буду любіць гэты парк. З вашай бярозкай...

ІРЫНА *(пераводзячы на другое)*. У гэтым парку, можа нават па гэтай сцежцы, Ілья Ефімавіч Рэпін хадзіў.

СОКАЛАЎ. Сапраўды?

ІРЫНА. Так, непадалёку адсюль была яго сядзіба.

СОКАЛАЎ. Можа ён тут і свайго «Беларуса» пісаў?

ІРЫНА. Тут.

СОКАЛАЎ. Цікава. Што-ж мне аб гэтым ніхто раней не сказаў... Мы-ж можам папрасіць карціну ў свой музей.

ІРЫНА. Прасілі. Не даюць. Самі, гавораць, малойце.

СОКАЛАЎ. Шкада... Да рэчы, які адказ паступіў з інстытута наконт вашага метада аднаўлення калон?

ІРЫНА. Разам з ім разглядаўся прапанаваны Каласковым метада выраўнівання металічных бэлеа. Адобрылі. Гавораць, хвалілі...

СОКАЛАЎ. Я рад за вас. Рад! Ведаеце як?

ІРЫНА (*хітравата*). Ведаю... Як сакратар гаркома?
СОКАЛАЎ. Бясспрэчна. І не толькі...

(*На дарожцы парка паказалася Клайдзія. Яна падышла блізка да
лаўкі і схавалася за дрэва.*)

Я адчуваю сябе з вамі, як з родным, зусім родным чала-
векам. Маю я на гэта права?

(*Ірына маўчыць, сарамліва апусціўшы галаву.*)

Не? Але што я магу зрабіць? У мяне не было сям'і.
Сэрца маё па-сапраўднаму не належала нікому. Не ве-
даючы вас, я чакаў вас. Усё жыццё. І калі вы прышлі, я
падумаў: гэта яна... (*Паўза.*) А калі я пераканаўся ў тым,
што не змагу без вас мець асабістага шчасця... Вы яго
мне жадаеце? (*Паўза.*) І ўсё мае пытанні астаюцца без
адказу.

ІРЫНА. І не таму, што мне няма чаго адказаць.
Я адказала-б... Але-ж вы і самі бачыце...

СОКАЛАЎ. Што?

ІРЫНА (*жартаўліва*). Што зараз... дзесяць гадзін.
Вы прасілі напomiць. Праз гадзіну — ваш поезд.

СОКАЛАЎ. Не спяшаецца гадзіннік?

ІРЫНА. На жаль, не.

СОКАЛАЎ. Тады я павінен ісці.

ІРЫНА. Я крыху пасяджу.

СОКАЛАЎ. Які-ж ваш наказ у дарогу?

ІРЫНА. Абараняйцеся! Спадзяюся, што з ЦК вы пры-
едзеце з добрымі весткамі. Будзем чакаць іх з нецярплі-
васцю. Ну і, бясспрэчна, таго, хто прывязе іх. Бывайце.

СОКАЛАЎ. Да пабачэння, Ірына. Я таксама спа-
дзяюся на добрыя весткі.

(*Сокалаў уходзіць. Ірына адна. На твары яе цень лятуценнасці.
Бярэ кнігу, прабуе чытаць — не чытаецца. З-за дрэва, крадучыся,
выходзіць Клайдзія. Падыходзіць да Ірыны і рукамі закрывае ёй
вочы.*)

ІРЫНА (*кранаючыся рук Клайдзіі*). Не пазнаю. Ні

адна мая знаёмая не носіць столькі пярсцёнкаў. А-а-а!
Клаўдзія!

КЛАЎДЗІЯ. Як ты пазнала?

ІРЫНА. Успомніла. Ты і ў інстытуце надакучала ўсім такімі жартамі.

КЛАЎДЗІЯ. Ці мала што было ў інстытуце. Эх-х, залатыя гады вучобы! (*Садзіцца на лаўку побач з Ірынай.*)

ІРЫНА. Залатыя гады — правільна. Але чаму вучобы? Хіба гэта мае і да цябе дачыненне?

КЛАЎДЗІЯ. Ірка, ты са мной ніколі не абыходзішся без колкасцей.

ІРЫНА. Але не без праўды.

КЛАЎДЗІЯ. Навошта ты ўспомніла пра вучобу? Ну, не скончыла я інстытута. У цябе закончаная, а ў мяне — незакончаная вышэйшая.

ІРЫНА. Сапраўды. Ты-ж два гады вучылася... як выкладчыкаў ашукваць.

КЛАЎДЗІЯ. Абвінавачвай, абвінавачвай!

ІРЫНА. Помню. Ты заўсёды, як матылёк, — з кветкі на кветку. І вось-жа неяк замуж выходзіш. Мужчыны вінаваты. Сустракаюцца-ж сярод іх не асабліва патрабавальныя да нас, жанчын.

КЛАЎДЗІЯ. Скажаш, што інжынер таксама непатрабавальны?

ІРЫНА. Таму ты і пакінула яго. Не сорамна? Збегла к другому, бо з ім лягчэй жыць, ён больш на чарнабуркі ды на пярсцёнкі шчодры.

КЛАЎДЗІЯ. Марксісты не адмаўляюць значэння эканамічнай асновы.

ІРЫНА (*засмялася*). Вось страсянуць тваю эканамічную аснову. Па шчырасці скажу: хацела-б я гэтага. Можа-б ты на жыццё цвярозымі вачыма паглядзела.

КЛАЎДЗІЯ. Не пагражай, Ірка. Ты і сама не дапусціш да няшчасця. Зразумей мяне... Што я без Чарнухі? Да інжынера не вярнуся. Не згодзіцца. Крыўды ён не даруе. Не! А з Чарнухай дрэнна. Не разумею яго. На-

ват калі план правальваць пачалі — ён дамоў вясёлы прыходзіў. Гаварыў: «Цяпер усе бачаць маю праўду. Цяпер я ўсіх правучу». А ўчора дамоў хмара-хмарай прышоў. Сказаў, што напэўна з работы знімуць. Цяпер, Ірка, усё ад цябе залежыць, усё ў тваіх руках.

ІРЫНА. Пры чым тут я? Я такія справы не рашаю.

КЛАЎДЗІЯ. Няпраўда. Можаш рашаць. Я чула, якія табе песні Сокалаў спяваў.

ІРЫНА. Не смей пра гэта!

КЛАЎДЗІЯ. Не буду. Ты і папрасі яго, каб ён не чапаў Чарнуху.

ІРЫНА. А чаго-ж яму мяне слухаць?

КЛАЎДЗІЯ. Што-ж ты за жанчына? Нічога ў табе рамантычнага. А былі-ж такія жанчыны, што закахаецца ў яе імператар — і яна праз яго дзяржавамі правіць. (З *дакорам.*) А цябе сакратар гаркома не паслухае... А ты так пытанне пастаў: не зачэпіш Чарнуху — пайдзеш замуж, зачэпіш — не пайдзеш. Мужчыны такі народ. З імі безультыматумаў нельга.

ІРЫНА (*амаль у адчай*). Як табе не сорамна? Што ты гаворыш? За каго ты мяне лічыш!

КЛАЎДЗІЯ. Што-ж тут дзіўнага? Не спадзявалася, што гэта так цябе абурыць. (*Думае.*) Ірка, можа табе трэба што? Хоць-бы тая-ж чарнабурка. Чарнуха шчодры. Ён у мяне, як залатая рыбка: што пажадаеш — усё ў дом прынясе.

ІРЫНА. Сціхні! (*закрывае пальцамі вушы.*) Я не магу больш цябе слухаць. У мяне сёння быў такі цудоўны настрой. Умяшалася ты... І ўсё, усё сапсавала.

КЛАЎДЗІЯ (*паднялася. Відаць, што яна ўсхвалявана*). Сапсавала... А які ў мяне настрой? І ты не хочаш, каб ён быў лепшым. Не фанабэрсся, Ірка, не дзяры нос, што ў цябе будзе муж большага, чымся мой, маштабу.

ІРЫНА (*падняўшыся*). Для аднаго разу ты нагаварыла вельмі многа глупстваў. І пачуцця меры ў цябе няма.

(Грына паднімаецца і хутка адыходзіць. Калі яна знікла, на дарожцы з вудамі паказаліся Сямён Захаравіч Чайка і Корж. Клаўдзія, хавваючыся за дрэвамі, ідзе ўглыб парка.)

КОРЖ *(спыніўшыся каля лаўкі)*. Тут, Сямён Захаравіч, і асталоюся. Месца рыбае. У тую нядзелю я столькі плотак нацягаў!

ЧАЙКА *(садзіцца на лаўку)*. Можна і тут.

КОРЖ. Толькі не тут, а там. *(Паказвае на бераг ракі.)* Для сядзення з вудамі, дарагі доктар, гэта не пазіцыя.

ЧАЙКА *(дастае партабак)*. Закурыв. А тады — на новую пазіцыю. Пасядзі, Пракоп Іванавіч.

КОРЖ. Пасядзі... Гэтак увесь выходны дзень прасядзець можна. Пайшлі.

ЧАЙКА. А вось-жа хвілінку пасядзім.

КОРЖ. Хіба хвілінку. Не больш. *(Сеў на лаўку.)* Тое, што наважыўся рабіць, адразу-ж і рабі. Так яно заўсёды лепш выходзіць.

ЧАЙКА. Правіла тваё залатое. Закуры, Пракоп Іванавіч.

КОРЖ. Не куру. Вельмі ў медыцыну веру. А сам?

ЧАЙКА. Куру, хоць таксама веру.

КОРЖ. Значыць, не пераламаў сябе. Курэнне, яно, брат, шкоду для арганізма вялікую робіць. Чарната ад яго на ўнутраныя органы кладзецца. От вазьмі хоць-бы лёгкія... Але што я табе кажу? Ты-ж і ёсць медыцына, напэўна і сам усё гэта ведаеш.

ЧАЙКА *(засмяяўшыся)*. Крыху ведаю. Нікацінум зэмнум эст.

КОРЖ. Як, як?

ЧАЙКА. Нікацінум зэмнум эст.

КОРЖ. Нікацінум зяменум эст? Правільна. Толькі я па-за межаму не разумею. А што ты сказаў?

ЧАЙКА. Нікацін — атрута.

КОРЖ. Правільна. *(Пауза.)* А цяпер пра вельмі сур'ёзнае. Надумаўся я, Сямён Захаравіч, у партыю

падавацца. І ўзяў-бы я і папрасіў-бы цябе паручыцелем маім стаць. Згадзіўся-б?

ЧАЙКА. А хіба-ж беспартыйнаму гэта можна?

КОРЖ. Беспартыйны ты?

ЧАЙКА. Так.

КОРЖ. Такі прыемны чалавек і не ў партыі. Дзіва!

ЧАЙКА. Кончу я свае доследы. І калі з поспехам — будзе з чым у партыю ісці. Вось тады і падам заяву.

КОРЖ. Ды ў нашы гады проста нельга не быць у партыі. Гэтак беспартыйным і памерці можна. А як ты лічыш, прымуць?

ЧАЙКА. А чаму-б не прыняць?

КОРЖ. Гляджу я на сябе. Чалавек, здаецца, не зусім благі... Тое, што Ленін у заповіт людзям пакінуў, — ведаю. Як Сталін народу гаворыць, так і раблю. Ты мне, Захаравіч, скажы: вось мы, простыя людзі, можам такімі быць, як Ленін, як Сталін?

ЧАЙКА. А чаму не можам? Павінны старацца такімі быць.

КОРЖ. Так я і сказаў... Пра жыццё Іосіфа Вісарыянавіча мы кніжку вучым. Дык-жа некаторыя на мяне наваліліся. «Хіба-ж ты, кажучь, такім можаш быць! Яны-ж правядыры. А ты — толькі стаханавец, кажучь». А я ў адказ: «Правядыром я не буду. Не з маёй галавой за такую работу брацца, з дзяржавай не ўпраўлюся. Я нават і міністрам не стаў-бы. А па-ленінску, па-сталінску жыць, як яны, за народ гарой стаяць — абавязан». Правільна я сказаў?

ЧАЙКА. Вельмі правільна сказаў. Талкова. *(Пауза.)* І міністрам не хочаш быць? А, чуў я, прарабам участка цябе прызначаюць.

КОРЖ. Ну, гэта пасада крыху меншая. Ды і то не згаджаўся. «Не спраўлюся» — гаварыў. «Справішся» — гавораць. Можа ім і відней.

(На дарожцы парка паявіўся Каласкоў, падышоў да Чайкі і Коржа.)

КАЛАСКОЎ. Спазніўся?

КОРЖ. Быў-бы ты, Васільевіч, сапраўдны рыбак, я табе за тваю затрымку кару даў-бы. Адабраў-бы снасьць, пасадзіў-бы з голымі рукамі каля рэчкі і сядзі.

ЧАЙКА. І глядзі, сокал мой, як у другіх клюе ды паклёўвае.

КАЛАСКОЎ. І сядзеў, і глядзеў-бы.

КОРЖ. От гэта рыбак гаворыць. Такі з цябе рыбак, як з курыцы салавей. Ну, за мной!

(Усе падышлі да рэчкі, селі, закінулі вудачкі.)

ЧАЙКА. Так. Закінулі. Цягаць нам сёння рыбку — не перацягаць.

КОРЖ *(строга)*. Маўчок. Сядзі кожны, думай. Пра што хочаш.

(Пауза.)

Андрэй Васільевіч! Гаварыў я табе, што ў партыю заяву падаю. Рэкамендацыю дасі?

КАЛАСКОЎ. Згаджуся адразу — ты-ж зафанабэрышся. Падумаю. А прыду дамоў і напішу табе рэкамендацыю.

КОРЖ. Праўда? От дзякую.

(Пауза. Па дарожцы парка, нібы прагульваючыся, прайшла Клаўдзія.)

А калі я яшчэ самога Сокалава папрашу паручыцелем стаць? Для парадку. Паручыцца?

КАЛАСКОЎ. Не, не паручыцца.

КОРЖ *(моцна здзівіўшыся)*. Не паручыцца? Чаму?

КАЛАСКОЎ. Падумай.

ЧАЙКА. Прыемны ў цябе голас, Пракоп Іванавіч. Але, скажу я табе, што і ад яго рыба ў больш ціхае месца рвецца.

КОРЖ. Маўчу.

(Пауза.)

Андрэй Васілевіч, а скажы ўсё-ж такі... Чаму не паручыцца?

КАЛАСКОЎ. Статут партыйны чытаў?

КОРЖ. Пытаеш... Па статуту і дзейнічаю.

КАЛАСКОЎ. Яшчэ раз прачытай.

ЧАЙКА (*рвануў вудачку*). Ай-я-яй! Бралася і няма. З вамі наловіш. Тут і лапаць не начэпіцца. Пайду, сяду адзін.

КОРЖ. Сямён Захаравіч! Усё. Маўчу і думаю.

(Да Каласкова падышла Клаўдзія.)

КЛАЎДЗІЯ. Вас можна на хвілінку?

КАЛАСКОЎ. Мяне?

КЛАЎДЗІЯ. Вас.

(Каласкоў нехаця падняўся.)

Адыйдзем у бок.

КАЛАСКОЎ. Калі ласка.

(Яны падышлі да бярозкі, ля якой раней размаўлялі Сокалаў і Ірына.)

КЛАЎДЗІЯ. Мне і цяжка і сорамна. Але я павінна пагаварыць, каб усё было ясна.

КАЛАСКОЎ. Для мяне ўжо ўсё ясна.

КЛАЎДЗІЯ. Ясна адно: ва ўсім вінаваты ты.

КАЛАСКОЎ. Я?.. Вінаваты ва ўсім? (*Смяецца.*)

А можа сапраўды вінаваты? Так, вінаваты. У тым, напрыклад, што дрэнна цябе ведаў. У тым, што я не знаходзіў часу заняцца табой.

КЛАЎДЗІЯ. Я не аб гэтым. Ты вінаваты ва ўсіх непрыемнасцях Чарнухі.

КАЛАСКОЎ. Вось у чым...

КЛАЎДЗІЯ. Ты ніяк не можаш дараваць яму за мяне. Гаворыш пра высокую свядомасць, пра высокія пачуцці, а сам—эгаіст.

КАЛАСКОЎ (*стрымліваючы сябе*). Я дараваў яму

тое, што ён уварваўся ў чужую сям'ю, што ён спакусіў цябе. Хоць, строга гаворачы, я і гэтага яму не дараваў. Але я напэўна не дараваў і не дарую яму таго, што ён перашкаджаў нам працаваць, што ён...

КЛАЎДЗІЯ. ... умее лепш за вас жыць.

КАЛАСКОЎ. Не твае словы. Быў-бы ў Чарнухі папугай — ён і яго навучыў-бы вымаўляць гэтыя словы. Ты была да Чарнухі лепшай. Ён разбэсціў цябе. Гэтага яму таксама дараваць нельга.

КЛАЎДЗІЯ (*разгублена*). Што-ж яму можна дараваць?

КАЛАСКОЎ (*падумаўшы*). Не знаходжу нічога такога...

КЛАЎДЗІЯ. Ты так папярэджваеш маю просьбу... Ты хочаш сказаць, што за Чарнуху не заступіся...

КАЛАСКОЎ. Часамі ты бываеш проста празорлівай.

КЛАЎДЗІЯ. Што вы не падзялілі?

КАЛАСКОЎ. Калі-небудзь ты зразумееш гэта. І здарыцца такое тады, калі ўласнымі вачыма ўбачыш, шты жывеш не так, зусім не так, як сапраўдны чалавек жыць павінен, тады, калі і жыць пачнеш інакш.

КЛАЎДЗІЯ. Тады ты згадзіўся-б, каб я вярнулася да цябе?

КАЛАСКОЎ. Не. Не згадзіўся-б. Разам мы не будзем. Ніколі!

КЛАЎДЗІЯ. Навошта-ж ты чапаш Чарнуху? (*Грозна.*) Не чапай яго! (*Раптам змяніўшы тон на ласкавы.*) А калі я цябе папрашу не чапаць яго? Так, як часамі прасіла... (*Прыхінаецца да Каласкова.*)

КАЛАСКОЎ (*адступіўшы ад Клаўдзіі*). Да чаго-ж танны сродак... Прымітыў!

КЛАЎДЗІЯ. Цябе больш нічога не цікавіць ва мне. Ты-ж любіў мяне. Прыгожай называў. А цяпер і гэтага не заўважаеш.

КАЛАСКОЎ. Ёсць самая вялікая прыгажосць. Прыгажосць душы. Без яе — чалавек нікчэмны.

КЛАУДЗІЯ. Усе адварнуліся ад мяне. Думаеш, я не бачу? Думаеш, мне не цяжка? У Чарнухі няма сяброў. Ён і мяне без іх пакінуў. Я сяджу ў яго доме, як у турме. Без справы. Без якой-небудзь справы. Спачатку мне падабалася гэта. Цяпер бачу — так і звар'яецца можна. Што-ж ён мне даў? І што мне рабіць? *(Яна заламала рукі, закрычала.)* Што мне рабіць?

(Падышлі Чайка і Корж.)

Сямён Захаравіч! Вы ведаеце мяне... Што мне рабіць?

ЧАЙКА. Калі я скажу, што я нічога не ведаю, — схлушу. Буду шчырым. У мяне такая прафесія, што я магу параіць вам толькі адно — лячыцца. Вазьміце сябе ў рукі. Знайдзіце сабе работу. Ну, і... заходзьце ў мой дом. У маім доме дрэннаму не вучылі.

КОРЖ *(да Клаўдзіі)*. Каб вы мяне паслухалі — і я вам сказаў-бы.

КЛАУДЗІЯ. Гаварыце...

КОРЖ. Я сорак год са сваёй супругай, Кацярынай Іванаўнай, пражыў. У жыцці ўсяляк бывала. І я на яе, бывала, моцнае слова скажу, і яна скажа. Не заўсёды я ёй і добрае забяспечанне даваў. Было, як кажуць, часам з квасам, а парою — з вадою. Не кідала яна мяне. Станавілася са мной на сцяну, цэглу клала. Для парадку. А вы, мадамачка? Як вы робіце? Зразумела?

КЛАУДЗІЯ. Не ведаю... Можа і зразумела.

(Апусцішы галаву, яна павярнулася і пайшла павольнымі, няўпэўненымі крокамі. У рэпрадуктары, прымайстраваным да старога дрэва, пачуўся гучны голас: «Перадаем апошнія весткі з будоўляў горада. Прыклад знатнага муляра Пракопа Іванавіча Коржа ўскалыхнуў усіх будаўнікоў. Цяпер ужо звыш ста рабочых даюць у змену па пяць норм; многа і такіх, што даюць па сем, па восем, па дзевяць. А ўчора малады муляр Пташкін абагнаў Коржа, даўшы за змену шаснаццаць норм...»)

КОРЖ. Малайчына, сукін сын! Прыдумаў-жа нешта. Цікава. От і пташачка-канарэчка. *(Раішуча.)* Пойдзем! *(Збірае вуды.)*

ЧАЙКА. Сапраўдны рыбак называецца... Сама што кляваць пачало.

КАЛАСКОЎ. Такая рыба ходзіць!

КОРЖ. Пачакае. А вось Пташкін чакаць не будзе.

ЧАЙКА. Пераганяць, сокал мой, збіраешся?

КОРЖ. Пераганяць! Пэўна. Для парадку.

ЧАЙКА. А здароўе дазволіць? Пакажы. Расшпілі кашульку. *(Ён выняў з кішэні трубку і прыклаў да грудзей Коржа. Слухае.)* Так. Дыхай... Не дыхай... Дыхай.

КАЛАСКОЎ. Норма?

ЧАЙКА. Норма. А пульс... Як пульс? *(Узяў за руку. Лічыць.)* Што-ж... Медыцына за тое, каб пераганяць.

КОРЖ. Сказаў-бы ты што іншае... Я-ж тады тваю медыцыну як ёсць скасаваў-бы. Могуць мяне ў партыю залічыць?

КАЛАСКОЎ. Могуць.

КОРЖ. А партыя і скажа: «Нешта цябе, Пракопе, пераганяць пачалі?» Што я адкажу? Думаць трэба. І ты, Васільевіч, думай. Калі адзін добрае што прыдумае, другі — лепшае прыдумае, трэці — яшчэ лепшае. А за трэцім пойдзе чацверты, за чацвертым — пяты. Без канца... Пайшлі!

(Па дарожцы парка ідзе група хлапцоў і дзяўчат. У цэнтры — гарманіст, з правага боку ад яго — Пташкін з Любай, з левага — Падкоўка і Вера.)

ПТАШКІН *(сустрэйшы Коржа)*. Рана яшчэ дамоў, Пракоп Іванавіч. Самая гульня пачынаецца.

КОРЖ. Табе можна гуляць — ты і гуляй. А мне часу няма... Што, перагнаў?

ПТАШКІН. Персанальна. Слоў на вецер не кідаю. *(Да Любы.)* Правільна, Любоў Андрэеўна?

ЛЮБА. А інакш ты і другам маім не быў-бы.

(У гэты час Падкоўка паднёс Веры кветку, але яна адпіхнула яго ад сябе.)

ПАДКОЎКА. У чым справа, Верачка?

ВЕРА. А справа ў тым, што мне сумна з табой. Каго ты перагнаў?

ПАДКОЎКА. Гэта вы дарэмна. Факт. Вяду падрыхтоўку. І думаю наступаць. Не так, таварыш Пташкін?

ПТАШКІН. Верна. Рыхтуецца. І ўжо аднойчы шэсць норм даў.

ПАДКОЎКА *(да Коржа)*. Так што мацней трымайся за грыву, стары!

КОРЖ. Трымаюся.

ПТАШКІН. З гэтага поваду і сплясаць не шкодзіла-б.

ГАЛАСЫ. Абавязкова.

Давай!

ПТАШКІН *(да гарманіста)*. Аркестр, падрыхтавацца. Круг! Пракоп Іванавіч, што загадаеце? «Барыню»?

КОРЖ. Ты ў маладых пытай. А я — чалавек стары. Магу і «Барыню».

(Пташкін падміргнуў гарманісту. Той зайграў. Пташкін пачаў танцаваць. Спыняючыся ля Коржа, ён жэстамі выклікае яго на круг.)

ГОЛАС. Давай, Коржык!

ПАДКОЎКА *(паказваючы на Коржа)*. Тупнуў-бы, ды баіцца рассыпацца.

КОРЖ. Хутчэй сам рассыплешся. Давай!

ПАДКОЎКА. Здароўе кволае. Бурныя сатрасенні мне шкодзяць.

(Корж, па-заліхвацку вышаўшы на круг, стараецца ператанцаваць Пташкіна.)

КОРЖ *(падпявае)*:

Пойдзем проста, пойдзем кругам,
Павяду цябе я лугам,
Барыня ты мая, сударыня ты мая.

І скажу табе такое:
Ў цябе сэрца залатое,
Ў цябе добрая душа,
Сама дужа хараша.

Хараша то хараша,
Ды не варта ні граша.
Любіш кофты, любіш боты
Ды цураешся работы.

За такія выдзелы
Ты мне ўся абрыдзела.
Барыня ты мая, сударыня ты мая.

(Аддыхайшыся.) Парадак!

Заслона.

КАРЦІНА 6-я

Будаўнічая пляцоўка з чацвертай карціны. Двухпавярховы будынак
больніцы закончан. Памяшканне канторы ўчастка знесена. Відзён
горад. На будынках — яркі сонечны водблеск. Адкрылася дрэва,
якое стаяла за памяшканнем канторы. Яно густое, зялёнае. Пад
дрэвам — стол і некалькі крэслаў. За сталом Пташкін, Падкоўка,
Люба і Вера.

ПТАШКІН. Так што праграма сённяшняга дня такая:
урачыстая здача хірургічнага корпуса. Вось гэтага... Намі
адбудаванага. І не проста адбудаванага. Пад песню сэр-
цаў адбудаванага! У рэкордна кароткі тэрмін.

ПАДКОЎКА. Гэта точна.

ПТАШКІН. Прыдуць людзі. Спытаюць: як будавалі?
Тут кожны з нас і пачынае дзейнічаць. Да тонкасцей усё
растлумачыць. Гарачымі і, ясна, зразумелымі словамі.
(Да Падкоўкі.) Вось і ты на пытанні адказваць будзеш.

ПАДКОЎКА. Раз ёсць што адказаць...

ПТАШКІН. І, як дамовіліся, выступіш... Слова да-
дзім, як аднаму з лепшых стаханаўцаў.

ПАДКОЎКА. Чуеш, Верачка?

ВЕРА. Ведаю, на што намякаеш. Пагляджу яшчэ, які
з цябе лепшы стаханавец.

ПТАШКІН. Дзяўчаты таксама павінны быць на вы-
сокім, свядомым узроўні. Спадзявацца магу?

ЛЮБА. Ці-ж мы не працуем у тваёй брыгадзе?

ВЕРА. З-за дзяўчат, таварыш Пташкін, вы не чырванелі яшчэ.

ПТАШКІН. Верна... А работу прымаць будзе наш пажаны таварыш доктар. І калі добрае скажа пра нашу работу — не дарма, значыць, мы стараліся... А цяпер — на свае месцы.

ПАДКОЎКА. Верачка, у цябе мае тэзісы? Давай прачытаем яшчэ раз. Каб ты ведала! Ад гэтага дня можа залежыць уся мая з табой будучыня.

(Выходзяць. Пташкін астаецца. Уваходзіць Корж разам з Кацярынай Іванаўнай.)

КОРЖ. Вось, Кацярына Іванаўна, і вырас новы дамок. І дамок гэты, можна сказаць, следам нашым на зямлі астаецца.

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Добры след. Пабоольш такіх слядкоў, Пракоп Іванавіч!

(Уваходзіць Макар Макаравіч з дачкою.)

МАКАР МАКАРАВІЧ. Я табе, дочка, расказваў, як мы гэты дом агулам падымалі. Вось ты—вучоны чалавек. І калі па-вучонаму падыйсці... Прыняць яго можна?

ПТАШКІН. А, Пракоп Іванавіч, Кацярына Іванаўна, Макар Макаравіч! *(Да Макара Макаравіча.)* Дачка ваша, таварыш прараб? Пазнаёмімся. Пташкін. Сержант і муляр.

КОРЖ. Дачуліся мы, Макар Макаравіч, што на вашым участку нешта цікавае з тынкоўкай прыдуманна.

ПТАШКІН. Ого! Такую асаблівую ваенную штуку прыдумалі. Растворамёт!

МАКАР МАКАРАВІЧ. Ды гэта, выбачайце, зусім мірная штука.

КОРЖ. Пэўна, што мірная. Хоць і прыдумаў яе, як мне казалі, наш мінамётчык, гвардыі сержант і гвардыі муляр таварыш Пташкін. Хацелася-б паглядзець. І каб таварыш Пташкін расказаў пра яе. Як спецыяліст.

ПТАШКІН. І самі вучымся і другіх рады павучыць.
КОРЖ. Для парадку.
ПТАШКІН. Пойдзем.

(Усе ідуць за рог дома. Уваходзяць Каласкоў і Чарнуха.)

ЧАРНУХА. Што-ж! Спяшайся прыняць. Акт напішам. Па форме. Здаў Чарнуха. Прыняў... *(Паказвае на дом.)* Прымай! Усё, што я пабудоваў, прымай. І хутчэй садзіся ў маё крэсла. Дабіваўся ты яго. Штурмам браў. Царствуй!

КАЛАСКОЎ. Прыму. І акт напішам. *(Пасля паузы.)* Павер, крыўдзіць цябе мне ніколі не хацелася. І цяпер не хочацца.

ЧАРНУХА. Суровае партыйнае спагнанне вынесці, ад работы адхіліць.... Гэта, па-твойму, радасць для мяне?!
КАЛАСКОЎ. Не. Гэта тваё гора. І яго трэба ўмець перажыць. Больш таго, выйці з яго чалавекам. Ты ніколі не прымаў маіх парад, часцей за ўсё проста па благой звычцы нікога не слухацца. А мне хочацца параіць.

ЧАРНУХА. Каб ты не думаў, што я нікога не слухаю...
Рай!

КАЛАСКОЎ. А я вазьму і не заўважу гэтай колкасці. І скажу, бо лічу сваім абавязкам сказаць табе. Ты быў вельмі дрэнны камандзір. Ты не бачыў, куды вядзеш сваё войска, і тых, хто рваўся ўперад, асаджваў назад. Трэба табе...

ЧАРНУХА. Думаў я, што ты параіш, як мне адбіцца ад напасці, як змагацца за праўду сваю.

КАЛАСКОЎ. За няпраўду тваю?

ЧАРНУХА *(абурана)*. Хопіць! Расправіліся з чалавекам і думаеце пусціць канцы ў вадуду? У тысячу адрасоў пайшлі заявы. У кожныя дзверы стукацца буду. Кроў з носу! А яшчэ невядома, што Сокалаву ў ЦК сказалі. Там-жа мая заява была.

КАЛАСКОЎ. Думаю, што добрае сказалі. Але не аб гэтым.

ЧАРНУХА. А больш нам няма аб чым...

(Чарнуха павярнуўся і пайшоў. Яго сустрэў Зелянцоў.)

ЗЕЛЯНЦОЎ. Прывітанне!

ЧАРНУХА. А ты што тут робіш?

ЗЕЛЯНЦОЎ. У будаўнікоў быў. Аглядаў магазіны, што ў пасёлку пабудаваны. Гаварыў-жа я табе, што пабудуюць іх вельмі хутка. А ты не верыў.

ЧАРНУХА. Не верыў...

(Зелянцоў вышаў. Увайшоў Падгайскі.)

ПАДГАЙСКІ. Здароў, Дарафей Антонавіч!

ЧАРНУХА. Ага... *(Не падаўшы рукі, вышаў.)*

ПАДГАЙСКІ. Раптам Чарнуха стаў няветлівы.

КАЛАСКОЎ. Відаць і сапраўды думае, што я дабіваўся сесці на яго месца. А мне проста не хочацца займаць яго месца.

ПАДГАЙСКІ. Чаму?

КАЛАСКОЎ. Дзіўныя абставіны нейкія. Міністэрства Чарнуху з работы не зняло?

ПАДГАЙСКІ. А павінна зняць?

КАЛАСКОЎ. Але не абавязкова павінна згадзіцца з маёй кандыдатурай.

ПАДГАЙСКІ. А ты думаеш, што Сокалаў пра цябе так ні з кім і не раіўся? Ніякіх дзіўных абставін я не бачу. Бюро гаркома мела права адхіліць Чарнуху ад работы? Мела. Нехта павінен выконваць абавязкі начальніка? Павінен. Вось і выконвай.

КАЛАСКОЎ. Што-ж, нехта прыступае да часовага выканання абавязкаў.

ПАДГАЙСКІ. Ты часта так. Любіш пакапацца там, дзе і так усё ясна.

КАЛАСКОЎ. А ты думаў аб тым, што будзе далей з Чарнухай? Нялёгка яму.

ПАДГАЙСКІ. Нялёгка. Я сказаў-бы, што вельмі нялёгка. Але хіба з ім можна было абыйсціся па-іншаму?

Хіба бюро магло займацца беспрынцыповым маралізаваннем? Яно абавязана было прыняць вострае палітычнае рашэнне. І прыняло яго.

КАЛАСКОЎ. Я аб другім. Мне здаецца, хопіць Чарнуху толькі асуджаць.

ПАДГАЙСКІ. Асуджаць, асуджаць, асуджаць!

КАЛАСКОЎ. І ўсё?

ПАДГАЙСКІ. Не ўсё. Наша партыйная арганізацыя цяпер яшчэ больш адказна за тое, як будзе жыць і працаваць Чарнуха.

КАЛАСКОЎ. Цяжкі чалавек. Я так шукаю да яго ключа.

(Увайшла Ірына.)

Трэба-ж яго ўзламаць.

ІРЫНА. Вы што збіраецеся ўзламваць?

КАЛАСКОЎ. Так, аднаго чалавека.

ІРЫНА. Якога?

ПАДГАЙСКІ. Гавораць, што жонка гэтага чалавека ў вас жыве?

ІРЫНА. Клаўдзія? У мяне. Пакуль падшукае кватэру і работу. Я ўзялася дапамагчы ёй.

КАЛАСКОЎ *(раздумліва)*. Работу... Вось з чаго трэба было і мне пачынаць яе выхаванне.

ІРЫНА. Добра, што інжынер Каласкоў пераканаўся ў неабходнасці выхоўваць нават жонак. Калі яны, зразумела, маюць у гэтым патрэбу. І ў тым пераканаўся, што гэта важная задача. Тым больш, што жонкі — даволі салідны атрад чалавецтва.

ПАДГАЙСКІ. Які неўзабаве можа павялічыцца яшчэ на адну адзінку. І гэтай адзінкай акажацца... *(Пазірае на Ірыну.)*

ІРЫНА *(смела)*. Магчыма.

(Увайшлі Корж, Макар Макаравіч і Пташкін.)

КОРЖ *(на хаду, да Макара Макаравіча)*. Здрава прыдумалі. Малайцы! Растворамёт — гэта штука!

ПТАШКІН. А расстаноўка рабочага звяна?

КОРЖ. Таксама. Дае эфект. Парадак.

КАЛАСКОЎ. Што-ж гэта за парадак, калі ты яго сам, Пракоп Іванавіч, і парушаеш?

КОРЖ. Я?

КАЛАСКОЎ. Можа гэта некалькі і сапсуе святочны настрой. Але скажу. *(Да ўсіх.)* Вы ведаеце, што дазваляе сабе наш самы малады прараб Пракоп Іванавіч Корж? Ён дазваляе сабе кідаць участак, сам лезе на сцяну і цэлымі днямі кладзе цэглу. Былі такія выпадкі?

КОРЖ. Разы са два былі.

ІРЫНА. Так здарылася ўчора. Цэлы дзень участак быў без усякага нагляду.

КОРЖ. Бо пазаўчора таварыш Пташкін зноў абагнаў мяне.

КАЛАСКОЎ. Што-ж з таго?

КОРЖ. А я даваў слова не паддацца яму?

ПТАШКІН. Даваў такое слова.

КОРЖ. Я слова і стрымаў.

КАЛАСКОЎ. А таварыш Пташкін падбівае Коржа кідаць участак.

ПТАШКІН. Словамі не падбіваю. Сама мая работа яго падбівае.

КАЛАСКОЎ. Каб гэта было ў апошні раз, Пракоп Іванавіч.

КОРЖ. А дагавор?

ПАДГАЙСКІ. Якое-ж тут можа быць пытанне? Дагавор астаецца ў сіле. Ці-ж абавязкова самому Коржу Пташкіна пераганяць? А няхай таварыш Корж так зробіць, каб усе муляры яго ўчастка штодзень абганялі таварыша Пташкіна. От гэта будзе ўдар.

КОРЖ. А выйдзе гэтак?

КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. Не думай доўга.

КОРЖ *(да Падгайскага)*. Падтрымаеш?

ПАДГАЙСКІ. Абавязкова.

КОРЖ. Тады абяцаю, таварыш партыйны сакратар, нанесці ўдар па Пташкіну.

ПТАШКІН. Спіна ў мяне ладная. Ударай, Пракоп Іванавіч.

КОРЖ. І ўдару.

МАҚАР МАҚАРАВІЧ *(да Коржа)*. А можа я гэта першы зраблю?

КАЦЯРЫНА ІВАНАУНА. Не выйдзе! Я свайго чалавека ведаю. А паддавацца пачне—сама да яго на ўчастак пайду. Выцягнем!

(Увайшлі Сокалаў і Радзін.)

СОКАЛАЎ *(да Коржа)*. Даўно збіраўся павіншаваць з прыняццем у кандыдаты партыі. Віншую.

КОРЖ. Дзякую. Прынялі, слава богу. Адзін час я на вас ледзь не засердаваў. Прасіў я інжынера, каб ён прасіў вас даць мне рэкамендацыю. «Не,—кажа інжынер,—не дасць». Чаму не дасць? Крыўдна стала. «Статут,—кажа інжынер,—чытай». А я-ж статут чытаў, па статуту і дзейнічаў. І толькі пазней здагадаўся, што ведаеце-ж вы мяне месяцы чатыры. А здавалася мне, што знаёмья мы ўжо гады чатыры.

СОКАЛАЎ. Яшчэ і я рэкамендацыю дам. Калі ў члены партыі прымаць будзем.

(Увайшлі Падкоўка, Люба, Вера і Чарнуха.)

ПТАШКІН *(да Сокалава)*. Хацелася-б пачуць вашу думку наконт таго, як будземся.

СОКАЛАЎ. Што-ж, скажу. Па ўказанню ЦК, міністэрства пасылае да нас камісію, каб вывучыць вопыт нашай работы.

ЧАРНУХА. Вывучыць вопыт?!

СОКАЛАЎ. Мы многае зрабілі. Мы можам вярнуцца на законсервіраваныя аб'екты. І ў нас, да рэчы, ужо ёсць

сілы скончыць іх намнога раней, чым намячалася па плану. Мы ўжо выконваем і нават перавыконваем план. Але што такое план? Гэта тое, што можна зрабіць напэўна. А хіба мы, пачынаючы нашу барацьбу за сапраўды шырокі фронт будаўніцтва, разлічвалі толькі на тое, каб выканаць план? Нам трэба больш думаць пра тое, чаго мы яшчэ не зрабілі. На гэта звярнулі нашу ўвагу ў ЦК партыі, куды я выклікаўся для даклада. Мы павінны яшчэ больш славіць наш горад подзвігамі аднаўлення. Мы абавязаны растлумачыць усім нашым работнікам, усім нашым рабочым, што за руіны, якія ляжаць яшчэ ў горадзе, насельніцтва ўжо абвінавачвае не каго-небудзь, а нас. Нас з вамі!

КОРЖ. Праўда. З-за нас-жа яны ляжаць яшчэ.

РАДЗІН. Карыстаюся выпадкам, каб паведаміць рашэнне міністэрства аб кіраўніцтве нашага трэста. Згодна гэтага рашэння, начальнікам трэста прызначаецца таварыш Каласкоў, а галоўным інжынерам — таварыш Чайка.

ЧАРНУХА (да Сокалава). А што-ж рашылі са мной?

СОКАЛАЎ. Пра гэта вы ўжо ведаеце.

ЧАРНУХА. Як-жа так? Я-ж, здаецца, усе сілы свае справе аддаваў...

СОКАЛАЎ. Вы? Аддавалі ўсе сілы?

КОРЖ (падышоўшы да Чарнухі). Паглядзі мне ў вочы. (Чарнуха апускае галаву.) Сорамна табе. Гэта добра, што сорамна. Значыць яшчэ не канец... Я так скажу. Чалавек павінен быць правільным. Ён прыгожа думаць павінен. А ты як думаў. От і пакаралі цябе. Для чаго? Каб ты правільным чалавекам стаў.

ЧАРНУХА. Таварыш Сокалаў! Таварыш Радзін! Не падамайце, што ўся гэта гісторыя не забрала мяне за душу. Дайце мне магчымасць і я змыю з сябе ганьбу!

СОКАЛАЎ. А магчымасць простая. Вам дадуць работу. Кожны дапаможа вам. Працуйце, вучыцеся дзяр-

заць. І ні на хвіліну не забывайце, якія высокія абавязкі ўскладае на сваіх членаў наша партыя.

ЧАРНУХА (*цісне руку Сокалаву, Радзіну*). Дзякую! Не забуду! (*Адышоўшы.*) Я думаў, што ўмею жыць, умею працаваць. А мне, выходзіць, трэба вучыцца жыць, вучыцца працаваць... (*Павольнымі, цяжкімі крокамі ён пайшоў, накіроўваючыся за кулісы.*)

КАЛАСКОЎ (*нагнаўшы Чарнуху*). Куды? Пойдзем разам!

ЧАРНУХА. Разам? Пойдзем.

*(Каласкоў і Чарнуха далучаюцца да ўсіх прысутных.
Уваходзіць Сямён Захаравіч Чайка.)*

ЧАЙКА. Мой нізкі паклон усім!

КОРЖ. А наш — Сямёну Захаравічу!

ЧАЙКА. Гаварыў-жа я, што хутка напасёлам буду. Вось. (*Паказвае на дом.*) Вырас, як на добрых дражджах. Ды так і грыбы не растуць. А да чаго растуць хутка!

КОРЖ. Што грыбы... Яны-ж каб хоць толькі з зямлі вылезці. А мы — да сонца рвемся!

ЧАЙКА. Да сонца. Гэта верна. Што-ж... (*Да ўсіх.*) Прымаючы падарунак гэты, магу сказаць: слава і розуму вашаму і рукам вашым.

ПТАШКІН. Пахваліць нас можа і сапраўды крыху трэба. Толькі, Сямён Захаравіч, не вельмі. Рана яшчэ хваліць нас. Мы пачалі толькі. А працяг — уперадзе!

ПАДКОЎКА. Я таксама скажу... Наконт сябе і другіх... Так... Вялікую справу можа зрабіць чалавек... Калі? Калі ён чалавек свядомы...

(Вера падае Падкоўку паперу.)

Тэзісы? Не трэба, Верачка. Я і без іх сказаў... Што думаў...

ПТАШКІН *(да ўсіх)*. Тады, паважаныя таварышы,
прашу непасрэдна пацікавіцца нашай работай.

(Усе накіроўваюцца ў дом.)

СОҚАЛАЎ *(да Пташкіна, на хаду)*. Значыць, таварышы Пташкін, можна спадзявацца, што працяг будзе?
ПТАШКІН. Будзе! Працяг будзе!

(Наплываючы, гучыць песьня «Родны горад, падымайся!»)

З а с л о н а

1964

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ
Вяч. Полесский
ПЕСНЬ НАШИХ СЕРДЕЦ
Государственное Издательство БССР
Минск 1949

Рэдактар *К. Крапіва*
Тэхрэдактар *Л. Прагін.*
Карэктар *Ф. Палей*

АТ 01899   Падпісана да друку 4/VIII-49 г.   Тыраж 5000 экз.
Папера 70×108/32.   Вуч.-выд. арк. 3,5   Друк. арк. 5½   Зак. 151.

Друкарня імя Сталіна. Мінск, Пушкіна, 55.

AN ALPHABETICAL INDEX
OF THE
RECORDS OF THE
UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.
1900

ALPHABETICAL INDEX
OF THE
RECORDS OF THE
UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.
1900

Класс. 203
0593.203

Цена 2 руб. 10 коп.

80000002766872